

Липень-серпень, 2025 р.
№№ 13-16(756-759)

Видається з березня 1993 року

МАЙБУТТЯ

Газета освітян Хмельниччини

до 2025/2026 н.р.

Організація виховної роботи у закладах освіти. Нормативно-правове забезпечення виховного процесу

Широкомасштабна агресія російської федерації стала випробуванням для усього українського народу, внесла зміни в усі сфери суспільного життя. Зазнала їх освіта: погіршення безпекової ситуації, зміни форм та методів, змісту освітнього процесу, врегулювання нормативно-правового забезпечення, створення безпечно-го середовища функціонування закладів освіти, захисту прав здобувачів освіти та педагогічних працівників. Ми навчилися жити, працювати, навчати в умовах жорстокої війни. Це свідчення системної, цілеспрямованої виховної роботи педагогічних колективів закладів освіти області.

З метою об'єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння та співпраці щодо захисту прав і свобод, формування у дітей ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти врахував особливості організації виховної роботи в сучасних умовах, проаналізував нормативно-правове забезпечення виховного процесу та визначив основні напрями організації виховної роботи в закладах загальної середньої освіти.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» визначено, що виховний процес у закладах освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях українського народу, дотриманні прав і свобод людини, громадянина.

Наразі збереження здоров'я та безпека учасників освітнього процесу є пріоритетним напрямом в системі освіти, обов'язковим компонентом якої мають бути знання про збереження і зміцнення здоров'я, навички поведінки у небезпечних ситуаціях, під час повітряної тривоги.

Пропонуємо для застосування в роботі за цим напрямом матеріали на сайті «ІМЗО»: <http://surl.li/sjtzyl>.

В умовах воєнного стану суттєво підвищується роль національно-патріотич-

ного виховання учнівської молоді. Воно наповнюється новим змістом, новими підходами і шляхами до формування патріотизму як базової якості особистості. Це пов'язано з інтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, євроцентричністю, активізацією волонтерського руху. Важливо, щоб кожен заклад освіти став осередком становлення громадянина -патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Стратегією національно-патріотичного виховання, затвердженою Указом Президента України, визначено основні складові та мету національно-патріотичного виховання.

Для досягнення мети рекомендуємо такі напрями роботи:

- формування української національної ідентичності;
- вивчення державної та етнічної території українського народу;
- військово-патріотичне виховання.

З метою посилення національно-патріотичного виховання пропонуємо:

– у планах роботи закладів освіти передбачити проведення відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат 2025-2026 навчального року.

– провести тематичні просвітницькі заходи, що передбачають увічнення пам'яті воїнів, які загинули, захищаючи Батьківщину;

– формування розуміння кожним громадянином своєї ролі та місця в служінні Україні, особистої відповідальності задля виконання військового обов'язку в рядах ЗСУ;

– виховання гордості за Україну: формування глибокої пошани і шанування символіки та історичних святинь України;

– у планах роботи закладів освіти, відповідальних за виховну роботу, передбачити Уроки мужності, зустрічі з

учасниками російсько-української війни, волонтерами, відвідування військовослужбовців, які зазнали поранень та проходять реабілітацію у медичних закладах;

– пропонуємо у музеях при навчальних закладах створити постійно діючі стенди, що відображають події збройної боротьби Українського народу за територіальну цілісність нашої країни. участь випускників навчальних закладів, односельців у повномасштабній війні;

– рекомендуємо організувати екскурсії до оновлених та створених сучасних музеїв (до прикладу, музей пам'яті освітянина-Героя І.П.Русого у Пасічнянському ліцеї Старосинявської селищної територіальної громади);

– активізувати науково-дослідницьку та освітньо-просвітницьку роботу з національно-патріотичного виховання на базі шкільних музеїв; вивчати та обмінюватися досвідом національно-патріотичного виховання учнівської молоді засобами музейної педагогіки;

– сприяти популяризації виховання учнівської молоді засобами козацької педагогіки; використовувати досвід Пасічнянського ліцею, авторської школи козацької педагогіки;

– залучати учасників освітнього процесу до пошуку, охорони, збереження народної культурної спадщини України (пісень, легенд, переказів, спогадів);

– активізувати співпрацю педагогічних колективів з органами учнівського та батьківського самоврядування щодо формування в дітей та молоді духовності, моральної культури, толерантної поведінки, уміння жити в громадянському суспільстві.

Доцільним є використання інтерактивних технологій:

– перегляд відеоматеріалів, віртуальних екскурсій та виставок; створення серії мотивальних відеороликів, участь в акціях, флешмобах, конкурсах.

Організація виховної роботи у закладах освіти. Нормативно-правове забезпечення виховного процесу

Рекомендуємо використовувати матеріали, що підготовлені Українським інститутом національної пам'яті:

– інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України;

– матеріали освітнього проекту «Діалоги про війну», що містить відеорозмови учениці з ветеранами російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?» та «Що таке сучасна російсько-українська війна?».

– серію короткометражних документальних фільмів «Жінки, які загинули за Україну», цикл «Нескорені».

– матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді для потреб дистанційної освіти дітей та дорослих.

Зазначаємо, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 року № 269-р затверджено план заходів з відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України на період 2023-2026 років.

У важкі для всієї України часи здобувачів освіти залучати до благодійної діяльності та волонтерства. Волонтерство має багато напрямів, і кожен учень, хто відчуває потребу допомагати, може обрати цікаву або близьку йому сферу діяльності.

Для підвищення ефективності превентивних заходів щодо запобігання правопорушень в освітньому середовищі та створенню безпечних умов навчання, комфортну міжособистісну взаємодію учасників освітнього процесу пропонуємо використовувати Концепцію безпеки закладів освіти від 7 квітня 2023 року №301-р., Національну стратегію розвитку в українській школі.

Рекомендуємо:

– в роботі використовувати оздоровчі технології терапевтичного спрямування: арттерапія, пісочна терапія, ігрова терапія, музична терапія, казкотерапія, організаційно-педагогічні технології: планування освітнього процесу.

Вважаємо за доцільне педагогічним працівникам ознайомитися з алгоритмом виявлення випадків та реагування на ситуації втягнення дітей у небезпечні квести. З цією метою радимо проводити:

– години спілкування з дітьми для запобігання їх втягненню до неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, ігор, надавати учасникам освітнього процесу алгоритми дій в ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній».

Війна негативно впливає на соціалізацію та інтеграцію дітей і підлітків. Проблеми більшості дітей з категорії внутрішньо переміщених осіб переважно

полягають в адаптації до нових навчальних колективів.

Їхне розв'язання – у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату в закладах освіти, класних колективах. Педагог має допомогти подолати проблеми розвитку, спричинених пережитим досвідом вимушеного переміщення.

Формування належного рівня медіакультури особистості – один із пріоритетних напрямів роботи педагогічних колективів, який можна забезпечити завдяки комплексу заходів, серед яких навчання усіх учасників освітнього процесу педагогів, здобувачів освіти та батьків.

Рекомендуємо забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо безпеки азартних ігор, загроз ігрової залежності, способів попередження ігрової залежності, контактів закладів, які надають допомогу особам з ігровою залежністю.

Із матеріалами щодо зазначеної теми можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» <http://surl.li/jhpygd/>.

В умовах воєнного стану поширення конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для життя і здоров'я людини та її родини. Навіть фільмування лише закладу без присутності людей у кадрі, може бути небезпечним для всіх, хто у ньому навчається та працює.

Відтак усім учасникам освітнього процесу рекомендуємо мінімізувати оприлюднення зйомок на територіях та в закладах освіти.

Нормативно-правове забезпечення виховної роботи в закладі освіти у 2025-2026 н.р.

Закони України

– Конституція (Основний Закон) України.

– «Про повну загальну середню освіту».

– «Про освіту».

– «Про позашкільну освіту».

– «Про охорону освіти».

– «Про протидію торгівлі людьми».

– «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

– «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми».

Концепції

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі.

Концепція «Безпечна і дружня до дитини школа».

Концепція екологічної освіти України.

Концепція громадянського виховання

особистості в умовах розвитку української державності.

Концепція художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладах.

Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей і підлітків.

Програми. Рекомендації

– Рекомендації щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України.

– Цільова комплексна програма розвитку освіти Хмельницької області на 2021-2025 роки.

– Положення стратегії розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки.

– Методичні рекомендації організації виховного процесу в закладах освіти у 2025-2026 навчальному році.

– Програма І.Беха «Нова українська школа у поступі до цінностей».

– Програма «Виховання смисловитих цінностей дітей і підлітків».

– Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти.

– Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

– Національна ідея у становленні громадянина-патріота України.

Права дитини

– Декларація прав людини.

– Декларація прав дитини, проголошена Генеральною асамблеєю Організацією Об'єднаних Націй 20 листопада 1959 року.

– Конвенція ООН про права дитини.

– Конвенція ООН про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці.

– Всесвітня Декларація про забезпечення виживання захисту і розвитку дітей.

– Закон України «Про охорону дитинства».

– Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю».

– Закон України «Про запобігання насильству в сім'ї».

– Лист МОН України «Щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією російської федерації на території України» від 22.06.2022 р.

Надія ОРЛОВСЬКА,
методист НМЦ виховної роботи,
позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.

до 2025/2026 н.р.

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області

(для класних керівників і педагогів-організаторів)

Виховний процес – невіддільна складова освітнього процесу, ґрунтується на загальнолюдських, культурних цінностях українського народу, цінностях громадянського суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини-громадянина тощо (стаття 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. – URL: <https://surl.li/otqwzz>).

Сьогодні важливо сформувати особистість, здатну успішно самореалізуватися в соціумі. Навіть за умов найдосконалішої сімейної або шкільної системи виховання не можна ізолювати дитину від суспільних чинників, мережі «Інтернет» тощо. Тож зі зміною зовнішнього середовища, ідеології, технічного прогресу виховний процес потребує постійного оновлення методології виховання.

Виховна робота в ЗЗСО – це діяльність, спрямована на формування моральних, духовних, соціальних та культурних цінностей, які допомагають індивідам ставати гармонійно розвиненими особистостями. Її метою є забезпечити повноцінний розвиток кожної дитини як члена суспільства, підготувати її до свідомої участі в житті колективу, держави та світу.

Виховна робота охоплює не тільки здобуття учнями академічних знань, але й розвиток у них емоційного інтелекту, комунікативних навичок, навичок соціалізації та відповідального ставлення до свого життя та своїх вчинків. Організація виховного процесу в Новій українській школі – це пошук керівництвом закладу освіти, педагогами нових альтернативних форм роботи з учнями відповідно до вимог сьогодення задля забезпечення належного рівня сформованої життєвої компетентності здобувачів освіти, залучення їх до розбудови України в повсякденний час.

Зміни форм та методів освітнього процесу в траєкторії воєнного часу стали важливим викликом для системи освіти України, для оновлення її змісту. Актуально утвердження принципів патріотизму, демократії, толерантності в суспільно-політично-

му житті України, тож стрижневим є виховання здобувачів освіти під знаком гідності та єдності, на прикладах сміливості, героїзму, патріотизму, самовідданості українських захисників і захисниць.

Надсилаємо методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в закладах освіти для класних керівників і педагогів-організаторів з метою використання у виховній роботі (з огляду на лист Міністерства освіти і науки України від 19.11.2024 № 1/21639-24).

Національно-патріотичне виховання молоді

Наразі виховання дітей та молоді в Україні, виховання в них патріотизму як почуття і як базової якості особистості здійснюється в умовах воєнного стану, що суттєво підкреслює важливу роль національно-патріотичного виховання учнів. Мета національно-патріотичного виховання – формування соціально активної, відповідальної особистості з чіткою громадянською позицією, особистісними характеристиками та стійкою ціннісною системою щодо захисту національних інтересів і територіальної цілісності країни; формування національно-патріотичної свідомості, а саме: особистісної ідентифікації зі своєю нацією, віри в духовні сили та майбутнє країни, усвідомлення моральних і культурних цінностей, знання історії, звичаїв, обрядів, символіки як усієї країни, так і її регіональної багатогранності.

Оновлена система національно-патріотичного виховання дітей та молоді в умовах воєнного часу – це комплексна, системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських, благодійних, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних

інтересів, цілісності, незалежності України. Реалізацію системних виховних заходів спрямовано на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця-патріота, що керується національними та європейськими цінностями.

Організація національно-патріотичного виховання в закладі освіти має бути зорієнтована на формування в підростаючого покоління національної самоідентифікації. Важливо, щоб кожен освітній заклад став для дитини осередком становлення громадянина-патріота, готового самовіддано розбудувати Україну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру і злагоди в суспільстві.

У планах роботи закладів освіти необхідно передбачити проведення тематичних годин спілкування, зустрічей, бесід, лекцій, семінарів, тематичних виставок, засідань за «круглим столом», науково-практичних конференцій, літературних вечорів, поетичних годин тощо стосовно відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат 2025/2026 навчального року (календар святкових, знаменних і пам'ятних дат на 2025/2026 н.р. – URL: <https://surl.li/szuovr>).

Рекомендуємо застосовувати в роботі такі акти національного законодавства:

- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». – URL: <https://surl.li/jhcgqc>;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 № 1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках». – URL: <https://surl.li/fcqxod>;

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області (для класних керівників і педагогів-організаторів)

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 № 269-р «Про затвердження Плану заходів із відзначення подвигів ветеранів війни, проявлених під час захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України, на період 2023-2026 років». – URL: <https://surl.li/redzqu>.

Для використання у виховній роботі за національно-патріотичним напрямом пропонуємо такі матеріали:

- інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті. – URL: <https://uinp.gov.ua/>;

- матеріали Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства й туризму учнівської молоді для потреб дистанційної освіти дітей та дорослих. – URL: <https://udcnpvctum.kyiv.ua/>;

- проект «Що ти знаєш про...? Історія регіонів України» Національного центру «Мала академія наук України». – URL: <http://surl.li/vykurs>, YouTube – URL: <http://surl.li/sdwlpu>.

Безпечність освітнього середовища

Базовим чинником функціональності освітнього середовища є його безпечність, яка передбачає фізичну, психічну, інформаційну та соціальну стабільність кожного учасника освітнього процесу.

На сьогодні значно зросли ризики, пов'язані з вибухонебезпечними предметами (ВНП) унаслідок широкомасштабного використання вогнепальної зброї та масованих ракетних атак із застосуванням різних типів вибухонебезпечних предметів.

Збереження здоров'я та безпека учасників освітнього процесу є пріоритетним напрямом роботи в системі освіти України. Тож обов'язковими компонентами в роботі закладів освіти зі збереження здоров'я та безпеки педагогів, здобувачів освіти, їхніх батьків є формування:

- знань про збереження і зміцнення здоров'я;

- навичок поведінки в небезпечних ситуаціях, зокрема уникнення ураження мінами та іншими вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ).

Пропонуємо для використання у виховній роботі за цим напрямом матеріали, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» – URL: <https://imzo.gov.ua/>.

Профілактика шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти

У листі Міністерства освіти і науки України «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» від 13 травня 2022 № 1/5119-22 зазначено, що одним з важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти є профілактика шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти (URL: <http://surl.li/djpsd>).

Надважлива тема сьогодення та акцентний напрям виховної роботи – профілактика адиктивної поведінки в підлітків задля збереження здоров'я та зниження ризику негативних наслідків, зокрема: академічна неуспішність, соціальна ізоляція, проблеми з психічним здоров'ям, злочинна поведінка. Підлітковий вік – кризовий період розвитку, коли особистість піддається високому ризику формування адиктивної поведінки, що може мати довготривалі негативні наслідки для її життя. Зловживання психоактивними речовинами, інтернет-залежність та інші види адиктивної поведінки стають на сьогодні поширеними серед підлітків, що актуалізує потребу ефективних профілактичних заходів.

Пропонуємо перелік корисних ресурсів щодо профілактики залежностей у дітей та підлітків для проведення виховних заходів:

- Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків. – URL: <http://surl.li/hxwald>.

- Програма профілактики вживання психоактивних речовин «Свідомий вибір» / Н. Строева. Київ. 2020. – URL: <http://surl.li/gozeuy>.

- Використання електронних сигарет серед молоді. – URL: <http://surl.li/quwtyb>.

- Анонімні Нікотинозалежні. – URL: <https://www.nica.in.ua/>.

- Основні факти про тютюн. – URL: <http://surl.li/mqumgk>.

- Як кинути палити. – URL: <http://surl.li/uvmfwtw>. Розлад вживання алкоголю. – URL: <http://surl.li/gczzhh>.

- Розлад вживання психоактивних (наркотичних) речовин у молоді. – URL: <http://surl.li/iyxhlw>.

- Як запобігти зловживанню алкоголем та наркотиками серед підлітків. – URL: <http://surl.li/xvrhvc>.

- Як батькам говорити про алкоголь з дітьми різного віку. – URL: <http://surl.li/nvlwbl>.

- Проблема залежності від комп'ютерних ігор. – URL: <http://surl.li/evanbz>.

- Як запобігти проблемі залежності від комп'ютерних ігор. – URL: <http://surl.li/wgnpat>.

Звертаємо увагу, що постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 689 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні» (URL: <http://surl.li/kjoqif>) передбачено збір моніторингових показників у розрізі регіонів.

Соціалізація підлітків

Війна негативно впливає на соціалізацію та інтеграцію дітей і підлітків, адже соціалізація – це процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом установок, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі.

Важливий чинник соціалізації підлітків – комунікативна здатність як здатність до міжособистісної взаємодії. Освітній процес передбачає групову роботу учнів, спільне виконання завдань та організацію командної діяльності. Окреслено основні компоненти комунікативної здатності:

- мотиваційний (спрямованість особистості, потреба в спілкуванні);

- вольовий (здатність до самоконтролю у спілкуванні);

- поведінковий (уміння розв'язувати конфліктні ситуації, емоційно співпереживати).

У підлітковому віці молодь легко піддається негативному впливу та схильна до необдуманих ризикованих дій. Через певні біологічні особливості тинейджерів складно мислити критично та бачити небезпеку там, де її помічають дорослі. Тепер підлітки, психіка яких втомлена війною, стають легким об'єктом для маніпулювання.

Для підлітків важливо й на часі бути в групі, впливово, що про них подумують інші, що часто призводить до імпульсивних вчинків.

до 2025/2026 н.р.

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області (для класних керівників і педагогів-організаторів)

Деструктивна поведінка в підлітків проявляється тоді, коли їхні дії (вербальні чи практичні) мають руйнівний характер, спрямовані на себе, своє здоров'я, зовнішній світ, можуть проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості. Часто така поведінка є відповіддю підлітків на складні обставини, у яких вони опинилися.

Ознаками залучення дитини до деструктивного угруповання можуть бути:

- замкнутість (не ділиться своїми планами з батьками або особами, що їх замінюють);
- зміна зовнішнього вигляду (чорний вільний одяг, довге волосся тощо);
- використання символіки на одязі чи тілі;
- зміна настрою та поведінки тощо.

Тож за умови виявлення таких груп або факту вступу дитини в одну з таких груп педагогам необхідно негайно повідомити адміністрацію закладу освіти та відповідні уповноважені органи (кіберполіцію – URL: <https://www.cybercrime.gov.ua> (цілодобово) та поліцію – 102). Також можна звертатися на «гарячі» лінії, зокрема:

- національна «гаряча» лінія для дітей та молоді: 116 111 – з мобільних або 0 800 500 225 – зі стаціонарних телефонів, пн.-пт. з 12.00 до 20.00 (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);
- національна «гаряча» лінія із запобігання домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: 116 123 – з мобільних або 0 800 500 335 – зі стаціонарних телефонів цілодобово (безкоштовно, анонімно, конфіденційно);

- Урядовий контактний центр за номером 15-47 (безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів, цілодобово доступна, анонімна та конфіденційна «гаряча» лінія для осіб, які постраждали від домашнього насильства);
Messenger @childhotline.ukraine;
Instagram @childhotline_ua.

Рекомендуємо класним керівникам та педагогам-організаторам:

- ознайомитися з алгоритмом виявлення випадків та реагування на ситуації втягнення дітей у небезпечні квести, розміщеним у методичних рекомендаціях «Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення». К.: ТОВ «Агентство «Україна». 2017. 76 с. (URL: <https://surl.li/qrdhkl>);
- проводити години спілкування з дітьми для запобігання втягнення їх до

неформальних угруповань, небезпечних для життя квестів, ігор;

- роз'яснювати учасникам освітнього процесу алгоритм дій в ризикованих ситуаціях, інформувати їх про номери «гарячих ліній».

За напрямом «Соціалізація підлітків» пропонуємо скористатися такими ресурсами:

- методичні рекомендації щодо формування міжособистісних взаємин у класному колективі (автор: Наталія Проклопчук, практична психологиня, методистка ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, старша викладачка кафедри психології та інклюзивної освіти РОІППО). – URL: <https://surl.li/myzmyd>;
- ліфлет «А з чим ти стикаєшся в інтернеті?». – URL: <https://surl.li/cc/pyoble>;
- навчальний анімаційний ролик «Цінуй життя!» – URL: <http://surl.li/mweisc> та методичні рекомендації до нього. – URL: <http://surl.li/xogwdb>;
- матеріали з превенції залежності від азартних ігор, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО».

Звертаємо окрему увагу на проблеми дітей із категорії внутрішньо переміщених осіб, які переважно полягають в адаптації до нових навчальних колективів, а їхнє розв'язання – у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату в закладах освіти. Адаптація дитини в колективі освітнього закладу тісно пов'язана із соціальною адаптацією, яка зумовлена змінами соціальної реальності та життєвими обставинами й потребує особливої мобілізації та оптимізації зусиль здобувача освіти у відповідь на ці зміни. Стосовно дітей з категорії ВПО закладам освіти потрібно налагодити системну психосоціальну підтримку, яка має бути спрямована на подолання проблем розвитку, викликаних пережитим досвідом вимушеного переміщення.

Торгівля людьми

Під час повномасштабного вторгнення рф в Україну проблема торгівлі людьми особливо загострилась, натепер є актуальною та в освітньому процесі охоплює:

- упровадження заходів із підвищення загальної рівня правової свідомості всіх учасників освітнього процесу;
- формування навичок безпечної поведінки здобувачів освіти під час подорожі, на новому місцеперебуванні, удома;

- виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до постраждалих від торгівлі людьми.

З метою підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників, здобувачів освіти, їхніх батьків у питаннях протидії торгівлі людьми рекомендуємо застосувати в роботі такі нормативно-правові акти (URL: <http://surl.li/kopjmg>):

- Кримінальний кодекс України, зокрема стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»;
- Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 червня 2023 р. № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року».

Пропонуємо користуватися такими інформаційними ресурсами щодо протидії торгівлі:

- URL: <http://surl.li/lqeqsc>;
- URL: <http://surl.li/njrdaj>;
- відеороликами:
- URL: <http://surl.li/wqamqb>;
- URL: <http://surl.li/qdvhbn>.

Розв'язання конфліктів через співпрацю

Побудова безпечного освітнього середовища на часі й передбачає впровадження в систему освіти технології розв'язання конфліктів через співпрацю. Визначальні кроки зазначеного напрямку в здобувачів освіти такі:

- формування здатності протистояти булінгу (цькуванню);
- вироблення навичок ненасильницької поведінки;
- побудова конструктивного діалогу;
- розуміння поняття «мир»;
- осмислення власної значущості у вибудовуванні стосунків з оточенням;

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області (для класних керівників і педагогів-організаторів)

• усвідомлення конфлікту як невід'ємної частини життя та створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті.

Є низка чинників, що сприяють насильству, зокрема: стереотипні уявлення про гендерні ролі, культурні норми, фізичні вади, соціальні нерівності тощо. Важливо, щоб здобувачі освіти та педагогічний колектив закладу освіти відчували себе в безпеці та знали, що їхні права будуть захищені. Тож потрібно створити безпечне та підтримувальне середовище в освітніх закладах, яке може бути реалізовано через такі складові як:

• розробка та впровадження політики нульової толерантності до будь-яких проявів насильства;

• забезпечення підтримки для постраждалих від насильства.

Також МОН рекомендує активно залучати батьків учнів до розв'язання проблем, які можуть виникати в закладі освіти, та проводити інформаційні кампанії серед громадськості.

Постановою Кабінету Міністрів України від 04 червня 2025 р. № 658 затверджено Типову програму для запобігання насильству над дітьми – URL: <https://surl.li/eflguj>.

Це важливий документ має застосовуватися всіма освітніми закладами, молодіжними центрами, дитячими, молодіжними громадськими об'єднаннями, тобто суб'єктами, які працюють з дітьми та молоддю задля:

- створення середовища, вільного від насильства та жорстокого поводження з дитиною;

- запровадження системи інформування про випадки (або підозру на випадки) насильства та жорстокого поводження з дітьми в суб'єкті;

- забезпечення оперативного розгляду цих випадків та відповідного реагування на них.

Затвердження цієї Типової програми визначалося частиною 6 статті 10 Закону України «Про охорону дитинства».

Типова програма містить перелік таких заходів:

- із виявлення і реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми;

- з навчання та підвищення обізнаності унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми;

- з моніторингу та оцінки виконання програми;

- з інформування, розміщення в доступних місцях для дітей та батьків,

інших законних представників інформаційних матеріалів (плакатів, брошур із контактами служб допомоги, контактних номерів телефонів для анонімного звернення);

- превентивних заходів.

Для організації виховної роботи щодо запобігання та протидії проявам насильства рекомендуємо використовувати нормативно-правові документи та навчально-методичні матеріали, які розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», такі як:

- нормативно-правова база щодо протидії та запобігання насильству. – URL: <http://surl.li/pihfpw>;

- міжнародні й національні документи щодо захисту прав дитини. – URL: <http://surl.li/eaqrnu>;

- навчальні програми щодо захисту прав дітей. – URL: <http://surl.li/yplsva>;

- перелік навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству. – URL: <http://surl.li/tbfvcv>;

- матеріали щодо протидії сексуальному насильству. – URL: <http://surl.li/awyglm>;

- безпека в мережі «Інтернет» (матеріали й ресурси). – URL: <https://salo.li/BC8cE14>;

- практичний посібник «Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти» / В. М. Горленко та ін.; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: Ніка-Центр, 2021. 168 с. – URL: <https://salo.li/163a750>.

Медіакультура

Одним із найпоширеніших видів діяльності дітей та підлітків є користування засобами масової інформації, зокрема соціальними, які забезпечують ще й ефективну комунікацію в освітньому процесі.

Месенджери стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Звісно, їх використання значно полегшує комунікацію між учасниками освітнього процесу, адже вони забезпечують миттєву та зручну взаємодію з метою швидкого обміну інформацією та надсилання важливих повідомлень. Соціальні мережі допомагають учителям, учням, їхнім батькам не тільки швидко обмінюватися інформацією, але й отримувати корисні навчальні матеріали, переглядати навчальні відео та обговорювати важливі теми.

Завдяки соціальним мережам навчання виходить за межі класних кімнат і стає доступним у будь-якому місці та в будь-який час. Такі ресурси стрімко розвиваються, забезпечуючи молоді можливостями для спілкування і розваг, інформують дітей та підлітків про зразки поведінки, що визначають їхню кіберсоціалізацію поза участю батьків або в умовах часткового батьківського контролю медіасередовища.

Розвинена медіакультура особистості на основі усвідомленої системи цінностей і переконань, з огляду на взаємодію з іншими людьми передбачає пошук, сприймання, критичний аналіз, адекватне оцінювання, осмислення різної медіапродукції, створення власних медіапродуктів.

Формування належного рівня медіакультури особистості – один із пріоритетних напрямів роботи педагога, який можна забезпечити через комплекс заходів, серед яких і навчання всіх учасників освітнього процесу з означеного питання.

З метою формування свідомого та відповідального ставлення дітей до азартних ігор необхідно проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо їхньої небезпеки, загроз ігрової залежності, способів попередження ігрової залежності, контактів закладів, які надають допомогу особам з ігровою залежністю, та особливостей функціонування Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх. З матеріалами з превенції залежності від азартних ігор можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» – URL: <https://surl.cc/fpwbtb>.

Обмежене використання фото- та відеозйомки

У здобувачів освіти збільшилася кількість запитів щодо фото- та відеозйомки, які обґрунтовують розвиток та поширення використання цифрових технологій не лише у звичних сферах діяльності чи дозвілля.

Варто звернути увагу на дотримання вимог нормативних документів щодо поширення конфіденційної інформації, зокрема:

до 2025/2026 н.р.

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області (для класних керівників і педагогів-організаторів)

- ст. 34 Конституції України (кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір). Але на період воєнного стану це право може тимчасово обмежуватися згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022;

- ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію» (інформація про фізичну особу є конфіденційною);

- ч. 2 ст. 11, ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію» (заборонено збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини);

- ст. 308 Цивільного кодексу України (фотографія та інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, може бути публічно показано, відтворено, розповсюджено лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою її дітей, удови/удівця, батьків, братів та сестер).

Згідно із чинним законодавством рішення щодо здійснення більшості правочинів дитини до досягнення її повноліття приймають батьки, або інші законні представники дитини (наприклад, опікуни), тому фото- чи інша зйомка дитини може відбуватися тільки за їхньою згодою.

В умовах воєнного стану поширення конфіденційної інформації про людину, навіть за її згодою, може становити загрозу для її життя і здоров'я та її родини. Навіть фільмування лише закладу, без присутності людей у кадрі, може бути небезпечним для всіх, хто в ньому навчається та працює. Отож всім учасникам освітнього процесу рекомендовано мінімізувати оприлюднення зйомок на територіях та в закладах освіти.

Запобігання суїцидальним проявам і нахилам

Важливим напрямом виховної роботи є запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед дітей.

На жаль, у зв'язку з війною ця проблема загострилась, оскільки багато людей перебувають у хронічному стресі, депресії, мають посттравматичний стресовий розлад, фінансову скруту, втрачають близьких, домівки, роботу тощо й за відсутності підтримки не знаходять виходу зі складної життєвої ситуації.

За умови виявлення суїцидальних ознак у здобувачів освіти педагогічні

працівники мають звернутися на такі «гарячі» лінії:

- Гаряча лінія з профілактики суїцидів. – URL: <https://lifelineukraine.com/>;

- Перша національна лінія довіри для попередження суїциду: 73 33.

Психолого-педагогічна допомога здобувачам освіти

Під час освітнього процесу педагоги мають акцентувати на Я-концепції та самооцінці учнів, застосовувати таку стратегію виховної роботи зі здобувачами освіти, яка сприяє розвитку в них позитивної самооцінки, створенню сприятливих умов для повернення учнів до повноцінного навчання, підвищенню їхньої мотивації, подоланню стресу та тривожності, які виникають в умовах воєнного стану.

Варто практикувати психологічні хвилини під час уроків, що допоможе учням зняти емоційне напруження, стати спокійнішими, урівноваженими, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту.

Учніське самоврядування

Дієвість учнівського самоврядування в умовах воєнного стану передовсім повинна бути спрямована на організацію корисних і добродійних справ учнів; виховання в них національної самосвідомості, любові до України, сім'ї, родини, школи; виховання активності, відповідальності, самоутвердження та самореалізації членів усіх органів учнівського самоврядування (виховання рис лідера, віри в себе, у свої сили в усіх сферах діяльності, поваги до старших і турботливого ставлення до молодших, виховання працелюбності, поваги до праці своїх товаришів та дорослих).

Мета діяльності учнівського самоврядування – сформувати у здобувачів освіти активну життєву позицію, підготувати їх до дієвої участі в демократичному управлінні суспільством.

Векторні напрями діяльності органів учнівського самоврядування такі:

- мотивація учнів щодо активної їхньої участі в житті колективу, громади, розвиток їхньої ініціативи;

- самовдосконалення та самореалізація особистості;

- організація життя та діяльності учнівського колективу;

- захист прав та інтересів членів учнівського колективу;

- організація просвітницької роботи серед однолітків;

- підготовка учнів до майбутнього дорослого життя, орієнтовний вибір професії з урахуванням їхніх інтересів, здібностей, індивідуальних потреб та ринкових запитів. Рекомендуємо практикувати дні відкритих дверей «Вибір професій», дні кар'єри, майстер-класи професійного спрямування тощо.

Волонтерська діяльність здобувачів освіти

З метою набуття учнями шанобливого та відповідального ставлення до суспільства, формування в них соціально значущої ініціативності доцільно залучати учасників освітнього процесу до волонтерської діяльності, яка сприяє встановленню соціальних зв'язків у суспільстві. Волонтерство охоплює чимало напрямів, і кожен здобувач освіти, хто відчуває потребу допомагати, може обрати цікаву або близьку йому сферу діяльності, зокрема онлайн-волонтерство, або е-волонтерство. Така діяльність реалізується свідомо і вільно на користь інших людей.

Робота із сім'ями здобувачів освіти

Питання організації комунікації з усіма учасниками освітнього процесу на часі. Найбільшою актуальністю набувають такі системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогами, що забезпечують мобільність зворотного зв'язку. В умовах війни класні керівники мають повноцінно надавати освітні, інформаційні, консультаційні послуги сім'ям учнів.

Пропонуємо практичні поради «Як залучити батьків до шкільного життя: цікаві форми роботи з власного досвіду». – URL: https://znayshov.com/News/Details/Yak_zaluchyty_batkiv_do_shkilnoho_zhyttia_tsikavi_formy_roboty_z_vlasnoho_dosvidu.

З огляду на основні напрями виховної роботи в закладах загальної середньої освіти (національно-патріотичне виховання; навчання правил поведінки в умовах воєнного стану (під час повітряних тривоги, поводження з вибухонебезпечними предметами, перша медична допомога тощо);

до 2025/2026 н.р.

Методичні інструкції щодо організації виховної роботи в закладах освіти Хмельницької області

(для класних керівників і педагогів-організаторів)

розвиток у здобувачів освіти критичного мислення та медіаграмотності; психологічна та емоційна підтримка учнів; адаптація та підтримка учнів-ВПО) перед вихованням окреслено важливі завдання, які потребують від педагогів передовсім створювати різностороннє освітньо-виховне середовище, а саме:

- здійснювати пошук таких форм організації виховного процесу, які б апелювали до власного досвіду учнів, активізували б їхню емоційну, інтелектуальну сфери, поєднуючи з процесом пізнання;

- реформувати педагогічний інструментарій, форми й методи освітньої діяльності, які б враховували потреби та виклики, пов'язані з війною;

- створювати умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України;

- формувати покоління, здатне навчатися впродовж усього життя;

- розвивати в учнів цінності громадянського суспільства;

- формувати навички здорового способу життя;

- виховувати в учнівської молоді повагу до прав і свобод людини та громадянина України, Конституції України, державної символіки, культурного надбання українського народу; патріотизм, повагу до історичного минулого України; стійку громадянську позицію, прищеплювати молоді віру у верховенство права.

Ці завдання актуальні для всіх учасників освітнього процесу (учителів-предметників, класних керівників, педагогів-організаторів, батьків учнів).

Успіх виховного процесу залежить від стосунків педагога та здобувачів освіти, які повинні будуватися на основі співдружності, співпраці й ділового партнерства. Під час вибору форм і методів виховної роботи важливо враховувати вікові особливості учнів.

Виховний акцент сьогодення охоплює діяльнісну систему в освітніх закладах задля комфорту учнів, їхніх батьків та вчителів. Головна роль належить класним керівникам, особливо в час воєнного стану, адже багато учнів нині перебувають за кордоном, і завдання класного керівника – утримувати зв'язок учня зі школою, а також проявляти належну увагу до учнів із сімей ВПО щодо їхньої адаптації в класних колективах.

Класний керівник виконує низку функцій, які забезпечують ефектив-

ність виховного процесу. Це організатор, який об'єднує виховні зусилля вчителів, здобувачів освіти, їхніх батьків, адже втілює високу духовність, творчість і педагогічну майстерність, що формується і вдосконалюється впродовж його педагогічної діяльності в освітньому закладі.

Натепер класним керівникам, педагогам-організаторам потрібно продовжувати створювати виховні проєкти, орієнтуючись на цілісність системи виховання. Картина світу кожного здобувача освіти формується наскрізно та охоплює всі сфери життєдіяльності. Тому складовою ефективності виховання і є його цілісність.

Через те, що заклади освіти набули автономного статусу, планування виховної діяльності здійснюється відповідно до специфіки і традицій закладу, особливостей розвитку громади. Немає єдиних підходів щодо написання планів з виховної роботи.

Педагогам необхідно реалізовувати ефективні підходи для подолання освітніх втрат, зокрема, діяльнісний підхід як один з концептуальних підходів Нової української школи, ґрунтовна мета якого забезпечити учням можливість самостійно конструювати свої знання, уміння, цінності та ставлення до себе, інших і світу. Тож обираючи виховний інструментарій, варто надавати перевагу діяльнісним методам, які поглиблюють особистий досвід, мають максимальну практичну спрямованість. Виховний процес в аспекті діяльнісного підходу актуалізується з необхідності проєктування, конструювання і створення ситуацій діяльності, яка виховує. Спільні зусилля всіх учасників освітнього процесу забезпечать єдність навчання, виховання та розвитку молодого покоління.

Для організації виховної роботи з учнями надаємо оновлений перелік корисних ресурсів, що є у вільному доступі на сайті науково-методичного центру виховної роботи, позашкільної освіти та моніторингових досліджень Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка.

Сніжана БАЛЯ,
методист НМЦ виховної роботи,
позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.

заохочення

200 із двохсот

Цьогоріч 200 балів з національного мультипредметного тесту (НМТ) отримали 29 випускників Хмельницької громади. Найбільшу кількість балів учні набрали з математики та англійської мови.

Лідером за кількістю «двохсотбалників» став ліцей №16 імені Володимира Козубняка.

«Звісно, це результат наполегливої праці наших дітей, їхніх наставників, батьків. Попри те, що діти навчалися під час повітряних тривог і на дистанційному навчанні, вони змогли подолати всі перешкоди і показати такий чудовий результат», – поділилася директорка ліцею Оксана Віхтюк.

Двоє випускників Хмельницької громади набрали по 200 балів одразу з двох предметів, обидва з ліцею №16.

Олексій Мартинок отримав максимальні результати з математики та історії України.

«Багато в чому НМТ – це лотерея. Я просто сподівався, що мені попадуться хороші тести і намагався написати їх якнайкраще. З репетиторами готувався, в школі... Планую вступати в Київ», – розповів випускник.

Ульяна Рижак, ще одна випускниця ліцею, також набрала 200 балів з двох предметів.

«Історію готувала більше з репетитором. Удома теж їй приділяла увагу, тому напевно, і такі результати. Англійську вчу вже сім років... Хочу вступити до Київського національного університету на факультет міжнародних та економічних відносин. Думаю, що в мене є всі шанси вступити, як на бюджет, так і на контракт», – поділилася планами випускниця.

Нагадаємо, як заохочення за високий результат, усі цьогорічні випускники, які набрали 200 балів з будь-якого предмета, отримують премію міського голови у розмірі 10 тисяч гривень. Тоді як минулого року вона становила 7 тисяч гривень.

до 2025/2026 н.р.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

Виклики та проблеми, що потребують розв'язання

Цінність позашкільної освіти в умовах війни набуває нових сенсів, адже психологічний стан дітей погіршився, діти частіше відчувають страх за життя-своє та близьких, тривожність, а психологічні травми мають довгострокові негативні наслідки. Водночас улюблене заняття допомагає долати негативний вплив. Навіть багато дорослих, щоб покращити свій стан, в умовах війни шукають для себе нові хобі. У дослідженні «Підлітки та їхнє життя під час війни» діти зазначали, що їм допомагає відволікатися від хвилювання, поганих новин, тривоги у складні часи війни: спілкування, соціальні мережі та інтернет, заняття спортом, малювання, ліпка, вишивка, заняття музикою, танцями, акторською грою. Робимо висновок, що спілкування з ровесниками в закладах позашкільної освіти, об'єднаними інтересами в гуртках, секціях, допомагає дитині соціалізуватися.

В нашій області створена стала система забезпечення якості позашкільної освіти під час воєнного стану. Вона демонструє вражаючу стійкість та ефективність роботи. Кожен із кластерів закладів позашкільної освіти продовжує функціонувати. Це свідчення того, що навіть у кризовий час ЗПО зуміли зберегти довіру та інтереси вихованців та їхніх батьків.

Проблеми позашкільної освіти

– Відтік (еміграція за кордон, переміщення в межах країни) контингенту вихованців та педагогічних кадрів.

– Зменшення фінансування закладів позашкільної освіти місцевими бюджетами.

– Нерівний доступ до позашкільної освіти учнів сіл і міст.

– Необхідність швидкого доповнення змісту навчальних програм, які не враховують потреби воєнного/повоєнного періоду. Зокрема, урахування безпеки складової освітнього процесу, програми психологічної та психосоціальної підтримки.

– Потреба в кадровому забезпеченні практичними психологами для надання психологічної допомоги дітям і працівни-

кам, які постраждали від військових дій та які перебувають під впливом стресу переселення.

– Недостатній рівень охоплення позашкільною освітою дітей та молоді з особливими освітніми потребами, неналежна чисельність відповідних фахівців, невідповідність будівель закладів вимогам доступності.

– Відсутність у більшості будівель закладів позашкільної освіти укриттів/бомбосховищ, що гальмує процес переходу до офлайн-навчання.

– Потреба в оновленні підходів до реалізації системи національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

– Втрата смисложиттєвих цінностей дітей та підлітків

– Недостатня комунікація можливостей та пропозицій щодо позашкільної освіти між закладами та батьками щодо популяризації позашкільної освіти, формування довіри до закладів, ефективне інформування на сайтах засновників, у соціальних мережах.

– Неефективне протистояння російській ворожій пропаганді, не до кінця сформований критичний фільтр у закладах позашкільної освіти.

Стан позашкільної освіти в умовах воєнного часу

Військовий стан суттєво змінив умови навчання та виховання, а також зумовив труднощі, що потребують від педагогів-позашкільників додаткових зусиль та вмінь пристосовуватись до нових умов. Основою виховання виступають особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманізм, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності.

Із перших днів російської агресії Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти здійснюється цілеспрямована робота з організації позашкільної освіти, що відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги, науково-методичного забезпечення, що сприяє розвитку творчих здібностей, розширенню й поглибленню знань вихованців. В умовах воєнного стану саме заклади позашкільної освіти області розгорнули активну роботу зі створення всіх

можливих умов для доступності позашкільної освіти дітям із родин, які через війну опинились у скрутних життєвих обставинах.

Методичною службою ХОІППО ім.А.Назаренка розроблено методичні поради керівникам гуртків щодо організації роботи в умовах воєнного стану, пропозиції щодо внесення змін до змісту, форм і методів роботи.

У період воєнного стану саме заклади позашкільної освіти нашої області стали осередками національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання й успішно реалізують Концепцію національно-патріотичного виховання, активно долучаються до заходів патріотичного спрямування. Зокрема: «Хорообрі серця не мають кордонів», «Лист пораненому», благодійна акція «ЗСУ потребує твоєї підтримки», «Великодній кошик солдату», акції пам'яті, акція «Зігрій солдата теплом», акція до Дня пам'яті та примирення, флешмоб «Єднаймося заради миру», акція «Діти за європейський вибір», творчий фестиваль до Дня Європи, урочистості до Дня матері, Дня батька, Національний флешмоб «Сади для Перемоги», акція «Повертайся живим», фотоквест «А я йду по світу у вишиванці».

Важливою формою роботи для посилення національно-патріотичного виховання стала Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»).

В умовах війни значення позашкільної освіти виняткове. Вона в цьому сенсі має значні переваги, зважаючи на специфіку, як от: мобільність, варіативність, соціально-педагогічну спрямованість, добровільність, доступність та можливості здійснення у різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтацію на інклюзивність та безбар'єрність.

У відповідності до абз.3ч.2 ст.9 Закону України «Про позашкільну освіту», державна політика спрямована на збереження та розвиток мережі державних та комунальних закладів позашкільної освіти без права їх перепрофілювання, перепідпорядкування, злиття, передачі приміщень,

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

обладнання, техніки в оренду, концесію, відчуження (продажу) землі, майна. Органи місцевого самоврядування забезпечують збереження і зміцнення матеріально-технічної бази закладів позашкільної освіти, розвиток їхньої мережі, ефективне використання закріплених за ними земельних ділянок.

Об'єднання різнопрофільних комунальних закладів позашкільної освіти в єдиний заклад є недоцільним, бо кожен заклад має різний вектор в освітньому процесі та відіграє значну роль в освітньому, економічному та соціальному секторах розвитку певного регіону.

У нашому регіоні заклади позашкільної освіти здійснювали освітній процес в очній, дистанційній, а також у змішаній формі. В умовах воєнного стану зросло навантаження з організації позашкільної освіти на ЗПО, які забезпечують здобуття позашкільної освіти в режимі офлайн. Ці заклади не обмежувалися традиційними освітніми послугами, надаючи також психологічну підтримку дітям та їхнім родинам, евакуйованим із районів ведення бойових дій, внутрішньо переміщеним особам.

Усі категорії працівників ЗПО беруть участь у волонтерській діяльності, активно залучаючи до цього процесу вихованців: виготовляють маскувальні сітки, збирають допомогу для армії, чергують у волонтерських осередках.

Напрями і способи розв'язання проблем та забезпечення діяльності закладів позашкільної освіти

Актуальними завданнями методичного забезпечення закладів позашкільної освіти є розроблення загальної стратегії та перспективного плану розвитку закладу, проведення досліджень з виявлення проблем та динаміки розвитку, формування безпечного інноваційного, технологічного. цифрового середовища, а також підвищення фахової майстерності педагогічних працівників.

Методична система має бути цілеспрямованою в впровадження новітніх управлінських технологій, посилення партнерства з батьками і громадськістю, а також створенні умов, що забезпечують якісне професійне зростання керівників гуртків задля підвищення результативності позашкільних програм.

Рекомендуємо використання проекту «Модельна освітня програма багатoproфільних закладів позашкільної освіти». Ця модельна освіт-

ня програма може бути адаптована кожним багатoproфільним закладом позашкільної освіти з урахуванням його специфіки, наявних ресурсів та потреб вихованців і громади.

Пропонуємо створити алгоритм навчально-методичного забезпечення ЗПО шляхом проведення спільних педагогічних методичних рад за темою: «Інноваційна діяльність ЗПО як фактор удосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників», «Сучасні виклики освітнього процесу в умовах змішаного навчання», «Підвищення якості освітнього процесу у ЗПО шляхом впровадження перспективних методичних ідей»; семінар-практикум «Сучасні методики національно-патріотичного виховання дітей та молоді у ЗПО»; художні ради «Стан підготовки здобувачів освіти до участі у творчих заходах різного рівня»; моніторингове дослідження участі вихованців у міжнародних, всеукраїнських та міських фестивалях, конкурсах, виставках, змаганнях, турнірах».

Рекомендуємо ефективно розвивати освітній менеджмент в ЗПО на засадах безперервного аналізу освітнього середовища, врахування інтересів громади й залучення різноманітних ресурсів, що разом стимулюють професійне зростання педагогів:

- формування нових професійних потреб педагогів, які будуть затребувані практикою в майбутньому;
- забезпечення умов для залучення педагогів до творчої діяльності, дослідно-експериментальної роботи та безперервного професійного розвитку;
- генерування нових ідей;
- розвиток традиційних та впровадження інноваційних технологій в освітній процес закладу позашкільної освіти;
- створення системи методичної роботи та відстеження результативності освітнього процесу з урахуванням якісно нових вимог з боку суспільства до діяльності педагогів ЗПО;

Рекомендуємо:

- щорічні науково-практичні конференції, дні науково-методичної інформації;
- сезонні школи для адміністративно-педагогічного складу працівників ЗПО;
- постійно діючі консульпункти для керівників ЗПО, відповідальних за позашкільну освіту в ОТГ, ЗЗСО, ЗПО;
- тренінги для гуртківців, педагогів, батьків і тренерів з актуальної проблематики позашкільної освіти;
- проблемно-пошукові семінари, семінари-практикуми;

Розвиток технологій, соціальних мереж, поява та актуалізація нових професій на ринку праці, освітня реформа змінює світогляд дітей та молоді, повномасштабна війна – все це спонукає до пошуків нових підходів та напрямів роботи позашкільної освіти.

Рекомендуємо:

- відкривати гуртки та секції за новими напрямами:
 - еколого-натуралістичним (квітництво, ландшафтний дизайн);
 - дослідницько-експериментальним (інформаційні технології, інженерія та матеріалознавство);
 - особливу увагу приділити гурткам військово-патріотичного виховання;
 - науково-технічним (робототехніка та безпілотні системи, інженерія, інформаційно-технічний профіль, критичне мислення та штучний інтелект, кібербезпека);
 - особливу увагу приділяти діяльності органів громадського самоврядування закладу позашкільної освіти. Вона має бути орієнтована на утвердження української національної та громадянської ідентичності й комплексне формування лідерських якостей у вихованців. Її зміст має охоплювати теоретичні основи лідерства, управління проектами, комунікацій та міжособистісних взаємин, а також практичні інструменти для реалізації лідерського потенціалу;
 - в умовах війни заняття гуртків та інших творчих об'єднань туристсько-краєзнавчого, спортивного профілю набувають особливого значення, зважаючи на прикладний характер компетентностей, які формують у процесі роботи закладів позашкільної освіти, та можливостей, пов'язаних з підготовкою до захисту України, служби у лавах Збройних сил України;
 - художньо-естетичний напрям (оновлення змісту за національно-патріотичним спрямуванням, збереження національної та громадянської ідентичності);
 - дослідницько-експериментальний напрям (комп'ютерна інженерія, кібербезпека, програмна інженерія, системи та технології штучного інтелекту, інтернет-технології та вебдизайн, навчальні, ігрові програми та віртуальна реальність, енергетика та електротехніка, аерокосмічна техніка та оборонні технології та ресурсозбереження, автоматизація та робототехніка, прикладна механіка та машинобудування).

до 2025/2026 н.р.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

Особливу увагу звертаємо на створення гуртків, які забезпечують освітній процес в умовах воєнного стану, а саме: формування у вихованців закладів позашкільної освіти соціальної, творчої, пізнавальної та практичної компетентностей особистості.

Сучасні тенденції свідчать про стрімкий інноваційний поступ у сферах інженерії, матеріалознавства, інформаційних технологій. Новітні розробки у зазначених галузях застосовуються у медицині, науці, транспорті, освіті, мистецтві. Особливу увагу приділити проникненню штучного інтелекту у всі сфери діяльності, що викликає значний інтерес у молоді до ознайомлення і набуття навичок застосування інноваційних технологій для вирішення повсякденних завдань і проведення досліджень.

STEM-освіта є пріоритетним напрямом розвитку освіти, що базується на поєднанні наукових, технічних, інженерних і математичних знань та їх практичному використанні й орієнтується на подолання втрат через воєнні дії.

Розвиток STEM-освіти в закладах позашкільної освіти сприяє створенню умов для рівного доступу до якісної освіти та кар'єрних можливостей, що є запорукою розвитку інклюзивного та рівноправного суспільства. Цей напрям охоплює сферу комп'ютерних, технічних, природничих наук, інженерії: гуртки з робототехніки, конструювання дронів та управління ними, 3d-моделювання, навичок роботи зі штучним інтелектом, кібербезпеки.

Діяльність таких гуртків потребує значно більшого фінансування, ніж інші гуртки. Такі кошти можна отримати не лише з місцевого бюджету, а й через гранти та проекти.

– Проектну роботу варто розвивати як практичний формат роботи з вихованцями. Адже у форматі роботи над проектами можна вивчати науку, створювати творчі продукти, організовувати діяльність органів самоврядування молоді. Такий вид діяльності розвиває креативність, критичне мислення. Створення колективного проекту сприяє соціалізації та виховує навички командної роботи й відповідальності за свою частину роботи. Проектна робота розвиває здібності, компетентності, вміння, таланти дитини відповідно до її віку та особливостей.

Рекомендуємо створювати гуртки, класи, де діти з ООП будуть навчатися разом з іншими дітьми, соціалізуватися, а діти без таких потреб – навчатися бути толерант-

ними. Створення інклюзивних груп чи класів у закладах позашкільної освіти визначено порядком організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти.

З навчальними програмами STEM-спрямування з позашкільної освіти можна ознайомитись на сайті Українського державного центру позашкільної освіти. Заклади освіти можуть використовувати програми, методичні розробки, що були створені та апробовані у рамках Всеукраїнського освітнього інноваційного проекту «Я-дослідник».

Водночас програми не обмежують творчу ініціативу педагогів у відборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб здобувачів освіти, а також у застосуванні методичних підходів.

Компенсація освітніх втрат

Цей важливий напрям роботи, який мають здійснювати заклади позашкільної освіти, зумовлений повномасштабною війною:

– додаткові заняття, створення спеціальних програм у закладах позашкільної освіти, щоб компенсувати втрачені знання у формі гри, подкастів, проєктів, гуртків для компенсації освітніх втрат на рівні позашкільної освіти;

– залучати грантодавців, розробляти проекти для компенсації освітніх втрат.

Організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням фактора місця розташування (наші ЗПО істотно віддалені від зони бойових дій з великою часткою внутрішньо переміщених осіб) та спроможності закладу надавати освітні послуги в умовах воєнного стану.

Внесення змін до методичної бази, пошук проєктів різного рівня для поповнення матеріально-технічної бази.

Внесення змін до змісту навчальних програм у контексті врахування потреб воєнного періоду, врахування безпекової складової освітнього процесу, програми психологічної та психосоціальної підтримки.

Розширення контингенту здобувачів позашкільної освіти за рахунок дітей з особливими освітніми потребами.

Розбудова системи безпеки позашкільного навчання, створення укриттів/бомбосховищ.

Посилення національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання з метою формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави, нації, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання й традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії,

свободи, толерантності, вираженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та виконання обов'язку із захисту незалежності й територіальної цілісності України.

Основним напрямом діяльності закладів позашкільної освіти є утвердження української національної та громадянської ідентичності, зокрема національно-патріотичного виховання, військово-патріотичного виховання та громадянська освіта:

– здійснення національно-патріотичного виховання шляхом залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до здійснення заходів національно-патріотичного виховання;

– громадянсько-патріотичне та духовно-моральне виховання, що є складовими національно-патріотичного виховання, здійснюється за напрямами популяризації історії України, зокрема боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, етапів державотворення та борців за незалежність і територіальну цілісність України, а також українців, досягнення яких увійшли до світової історії, а також ушанування видатних особистостей українського державотворення, ветеранів війни, героїв, які полягли в боротьбі за захист незалежності і територіальної цілісності України;

– військово-патріотичне виховання здійснюється за напрямами, що передбачають підготовку кваліфікованого кадрового потенціалу з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності з подальшим їх залученням до організації та здійснення з освітньої діяльності, реалізації програм, проєктів та заходів військово-патріотичного виховання;

– здійснення заходів з формування позитивного образу ветеранів, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною;

– удосконалення нормативно-правової бази закладу позашкільної освіти: стратегія розвитку, планування в умовах воєнного стану, що забезпечить утвердження української національної та громадянської ідентичності, реалізацію права кожної української дитини на освіту;

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

– взаємодія закладів позашкільної освіти, установ та організацій. Варто організувати роботу гуртків, секцій у закладах та установах, де є укриття, щоб діти могли займатися позашкільною освітою в очній формі.

– налагодження взаємодії щодо зарахування результатів навчання, здобутих у закладі позашкільної освіти. Згідно з наказом МОН від 15.05.2023 №563, який затверджує Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні, за рішенням педагогічної ради під час шкільного оцінювання дозволяється враховувати результати навчання з відповідних предметів (мистецтво, фізична культура та інші), отримані учнями у позашкільних закладах освіти.

Рекомендуємо закладам позашкільної освіти звернути увагу на:

– здійснення педагогами, класними керівниками профорієнтації серед учнів. Це допоможе учням краще зрозуміти свої здібності та обрати напрям позашкільної освіти;

– посилення співпраці закладів позашкільної освіти та удосконалення роботи з місцевими органами влади, громадськими організаціями з питань сприяння безпеці та обороні, національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання;

– збільшення охоплення вихованців, учнів, слухачів закладів позашкільної освіти, у тому числі військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти в умовах воєнного стану;

– оновлення змісту і методики позашкільної освіти на засадах української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості;

Ця робота має бути спрямована і включати наступний зміст:

– початкова військова підготовка;
– професійна орієнтація на військово-службу;
– професійно-технічна і спеціалізована військова підготовка;
– військово-прикладний і службово-прикладний спорт.

У реалізації змісту і методики освіти нагальним постає питання щодо змістового наповнення навчальних програм, навчально-методичних посібників, спрямованих на формування української національної та громадянської ідентичності.

Важливим постає розвиток військово-патріотичного, науково-технічного і дослідницько-експериментального напрямів позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

Надзвичайно важливим, актуальним постає організація освітнього процесу очно або, де відсутні можливості очного навчання-з використанням інноваційних дистанційних технологій навчання та змішано.

Вкрай актуальним напрямом є науково-методичний супровід освітнього процесу позашкільного закладу, внесення змін до системи методичної роботи, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Окремим важливим напрямом постає реінтеграція ветеранів у цивільне життя шляхом їх перепідготовки за освітніми програмами «Позашкільна освіта».

Важливим постає питання піднесення престижу, стимулювання професії педагога-позашкільника, моральної та матеріальної підтримки, недопущення погіршення соціального стану в умовах воєнного часу.

Необхідним також постає активізація участі закладів позашкільної освіти у залученні коштів із грантів, проєктів, наданні платних послуг з інших джерел, не заборонених законодавством.

Забезпечення рівного доступу до позашкільної освіти, збільшення охоплення позашкільною освітою на рівні не менше 50-60 % дітей від загальної кількості дітей дошкільного і шкільного віку. Дотримання принципів безбар'єрності, доступності, забезпечення безпекової складової для учасників освітнього процесу.

Створення креативного позашкільного освітнього середовища, розвиток матеріально-технічного забезпечення ЗПО відповідно до сучасних вимог воєнного стану.

Оновлення змісту позашкільної освіти відповідно до потреб здобувачів освіти в повоєнному періоді, забезпечення контексту позашкільної освіти з інтеграції до європейського освітнього простору.

Розроблення комплексних заходів щодо кадрового забезпечення в кожному закладі позашкільної освіти, системи підтримки та стимулювання педагогів-позашкільників.

Оновлення програм, шляхів підвищення кваліфікації працівників закладів позашкільної освіти за програмами різного рівня та стандартів ЄС.З метою підвищення кваліфікації працівників, ознайомлення їх з актуальними питаннями розвитку позашкільної освіти науковцями кафедри менеджменту та інновацій ХОІППО розроблені та скориговані програми з формування ключових та професійних компетентностей у дітей та молоді засобами позашкільної освіти з ура-

хуванням воєнного стану, Пропонуємо педагогічним працівникам звернути на це увагу при подачі заявок на підвищення кваліфікації у 2025-2026 навчальному році.

Соціальне проєктування та соціокультурна діяльність закладів позашкільної освіти в громаді

В умовах війни спостерігається активізація дитячого та молодіжного самоврядного руху. Діти самостійно розробляють та реалізують різноманітні та соціально значущі для громади проєкти, спираючись на сформовані компетентності в різних галузях науки і техніки, екології, мистецтва, туризму. Дитячі та молодіжні проєкти допомагають розв'язувати важливі для громади проблеми. А також розвивають в дітей соціальні компетентності.

Така діяльність повинна сприяти налагодженню тісної взаємодії між закладом позашкільної освіти і громадськістю, органами влади. Соціальні проєкти можуть бути складовою навчальної програми, за якою працює керівник гуртка, її практичною частиною, а можуть бути більш масштабними, охоплювати всіх вихованців закладу позашкільної освіти. Проєктна діяльність може бути організована як у межах роботи гуртків різних напрямів позашкільної освіти, так і бути провідною в діяльності дитячого самоврядування. Позитивним досвідом на Хмельниччині є організація конкурсу на грантову підтримку дитячих та молодіжних соціальних проєктів у територіальній громаді.

Приклади соціальних проєктів:

- «Допоможи Герою України»;
- «Відкрити душу, щоб усміхнулось серце»;
- «Долонька допомоги»;
- «Моя допомога воїнам АТО»;
- «Країна дитячих мрій»;
- «Європейській площі-європейське обличчя»;
- «Літній читальний зал-літня школа»;
- «Перлини малої Батьківщини»;
- «Чужої біди не буває»;
- «Забувай, Подільський край»;
- «Енергоефективне село»;
- «Фасад будинку, як холст для художника»;
- «Чисте довкілля-чисте сумління»;

до 2025/2026 н.р.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

– дитяча гра «Гарт твого майбутнього» із залученням батьків, керівників гуртків, військовослужбовців;

– правовий турнір «Народжені перемагати» з використанням онлайн-платформ;

– учнівська гра «Пізнай себе» з використанням історичних даних національного походження;

– уроки-суди над мовою окупанта, терористичними злочинами, байдужості, що формує у школярів високу правосвідомість і правову культуру в системі громадянської компетентності;

– конкурс «Я, школа, родина, Україна» (про свою сім'ю або обраний образ громадсько-активної людини в системі формування справжнього лідерства у патріотизмі);

– «На вікні свіча миготіла» (до дня пам'яті Голодоморів);

– заняття гуртка громадянського виховання «Досліджуємо проблеми громади», «Роль громади в житті людини»;

– проект «Багатокультурна карта мого міста, села»;

– тренінги, проекти вихованців гуртків «Чесна толерантність» до Міжнародного дня толерантності;

– освітній пікнік до традиційного Дня мрій «Наша Мрія-Перемога» (волонтерські акції, спортивні активності, мистецькі заходи, майстер-класи, патріотичні квести та змагання).

Нині відбувається процес розширення функцій закладу позашкільної освіти в громаді, що дозволяє розглядати його як центр соціокультурної діяльності. Заклад починає позиціонуватися як організатор, співорганізатор чи активний учасник святової програми з відзначення державних свят, свят народного календаря у громаді (така програма може передбачати залучення музичних, вокальних та хореографічних колективів, організацію виставки декоративно-ужиткового мистецтва, науково-технічної творчості, ігри та розваги з використанням туристичного спорядження). Це гарна нагода для популяризації власної роботи та здобутків, розширення меж власної діяльності за рахунок залучення дорослого населення громади.

Відзначення соціального партнерства

Важливо практикувати заходи, де педагогічний колектив закладу позашкільної освіти може висловити слова вдячності своїм партнерам, громадським організаціям, активістам, волонтерам, представникам інших закладів освіти, установ та

організацій, батькам вихованців, представникам органів влади за підтримку і допомогу в реалізації спільних освітніх, соціальних проектів, ініціатив, які спрямовані на розвиток та виховання дітей, підтримку позашкільної освіти. Це можна зробити, організувавши святковий концерт, підготувати пам'ятні сертифікати, дипломи, подяки, символічні подарунки, виготовлені дитячими руками. Варто до цього підійти творчо, а головне, зробити традиційним.

Законодавчо-нормативне забезпечення діяльності ЗПО в умовах воєнного стану

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

2. Указ Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання».

3. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу МОН України від 16.06.2015 №641».

3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, Наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527.

4. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час воєнного стану: лист Міністерства освіти і науки від 18.03. 2022.

5. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні: лист Міністерства освіти і науки України від 29.03 2022.

6. Лист ІМЗО від 21.03.2023 №21/08-397 «Про рекомендації щодо використання навчальної літератури та навчальних програм з позашкільної освіти».

7. Наказом Міністерства освіти і науки від 05 січня 2021 року №17 затверджено Типову освітню програму закладу позашкільної освіти. Вона включає такі складові: загальні положення; вимоги до споживачів позашкільної освіти, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік освітніх компонентів (навчальні програми, форми організації позашкільної освіти, форми та методи діяльності здобувачів освіти, структура навчального закладу); загальний обсяг навчального навантаження, очікувані результати навчання здобувачів поза-

шкільної освіти, які відображаються в навчальних програмах і конкретизують результат навчання як формування компетентностей (з урахуванням воєнного стану).

Заклади освіти можуть використовувати типові освітні програми або розробляти свої освітні програми на основі типових освітніх програм.

Відповідно до означеного документа, заклад позашкільної освіти, інші суб'єкти освітньої діяльності мають право використовувати самостійно розроблені навчальні програми з позашкільної освіти, які схвалюються педагогічною радою закладу позашкільної освіти, іншого суб'єкта освітньої діяльності та затверджуються керівником ЗПО, керівником іншого об'єкта освітньої діяльності або уповноваженою керівником особою.

В освітній програмі має бути представлений корекційно-розвитковий складник, якщо в закладі здобувають освіту діти-переселенці. Залучення до позашкільної роботи з метою формування згуртованості дитячих колективів, набуття корисних навичок, обміном досвідом. Організація спільних творчих проектів, участь у благодійних акціях, організація майстер-класів. Якщо в закладі здобувають освіту діти з особливими освітніми потребами необхідно встановити спеціальне обладнання, засоби навчання, розроблені програми, спеціальні завдання.

На основі освітньої програми заклад позашкільної освіти складає та затверджує річний план роботи закладу та навчальний план закладу, що конкретизують організацію освітнього процесу.

Звертаємо увагу на Наказ Державної служби якості України від 07 грудня 2020 року №01-11/78, яким затверджені методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти. Зокрема в документі зазначається, що педагогічна рада ЗПО формує систему та затверджує процедури внутрішнього забезпечення якості освіти, включаючи систему та механізми забезпечення академічної доброчесності. З метою аналізу стану сформованості та функціонування внутрішньої системи рекомендуємо проводити самооцінювання власної діяльності.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

Для самооцінювання доцільно використовувати наступні методи збору інформації: вивчення документації, опитування (анкетування, інтерв'ю), спостереження (за освітнім середовищем, за організацією освітнього процесу).

Результати самооцінювання доцільно розглянути та схвалити на засіданні педагогічної ради до початку нового навчального року. Отримані результати варто також обговорити з представниками батьківської та учнівської громадськості. Інформація, отримана під час самооцінювання, може стати підґрунтям для внесення змін до стратегії розвитку ЗПО, визначення шляхів вдосконалення освітніх і управлінських процесів та інших питань внутрішньої системи.

Актуальною проблемою для науки і практики, з огляду сучасних освітніх тенденцій, є розвиток STEM-освіти в закладах позашкільної освіти з урахуванням плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти до 2027 року. Концепція визначає комплекс заходів, пов'язаних з формуванням і розвитком навичок науково-дослідницької та інженерної діяльності, винахідництва, підприємництва, ранньої професійної само визначеності, популяризацією науково-технічних та інженерних професій. Тому необхідно передбачити план заходів:

- проведення конференцій, семінарів з питань використання новітніх методик STEM-освіти для педагогічних працівників;
- створення баз даних або інтерактивних карт закладу освіти, який впроваджує STEM-освіту та їх постійно оновлювати.
- проведення конкурсів, турнірів, інтелектуальних змагань, літніх шкіл;
- підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань використання новітніх методик STEM-освіти;
- проведення профорієнтаційних заходів у форматі проєктів «Майбутні професії», тижнів з популяризації STEM-освіти;
- оновлення дизайну подвір'я, квіткових ділянок;
- упровадження та підтримка гуртків і секцій науково-технічного напрямку.

У контексті використання дистанційних технологій можна використовувати STEM-лабораторію МАНЛаб. Ресурс надає дистанційну й очну фахову методичну і технологічну допомогу в організації STEM-навчання здобувачів освіти. Лабораторія МАНЛабу спеціалізується на дослідженнях з фізики,

хімії, біології, географії, астрономії, екології, мінералогії.

20 червня 2021 року набула чинності постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187», якою затверджені у новій редакції Ліцензійні умови впровадження освітньої діяльності. Відповідно до зазначеного документу ліцензування освітньої діяльності у сфері позашкільної освіти може здійснюватись за рішенням засновника ЗПО. У разі прийняття такого рішення ЗПО має відповідати вимогам, що визначені розділом «Започаткування та впровадження освітньої діяльності у сфері позашкільної освіти» та подати відповідні документи до органу ліцензування за місцем реєстрації.

Згідно з наказом ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти від 10.06.2021 № 55 «Про проведення моніторингового дослідження стану розвитку позашкільної освіти» впродовж 2021-2023 років проводилось моніторингове дослідження стану розвитку позашкільної освіти, участь у якому взяли заклади позашкільної освіти нашої області. Респондентам-педагогам закладів позашкільної освіти було поставлено питання про вплив навчання в закладах позашкільної освіти на вибір майбутньої професії. Відповідно до результатів навчання в цих закладах майбутню професію обирали принаймні 20% вихованців. Отже, значна частина вихованців закладів позашкільної освіти вибирають свій майбутній фах під впливом знань і навичок, набутих ними в закладах позашкільної освіти.

Обласна цільова комплексна програма розвитку освіти Хмельницької області на 2021-2025 роки

Програма затверджена рішенням обласної ради від 24 вересня 2020 року № 39-34/2020. У програмі визначені такі пріоритети:

Забезпечення доступності та якості освітніх послуг дітям та учнівській молоді.

Створення оптимальних умов для залучення дітей та учнівської молоді до навчання у гуртках, творчих об'єднаннях, секціях, клубах закладів позашкільної освіти.

Підвищення рівня освітнього, інформаційно-методичного забезпечення діяльності закладів позашкільної діяльності області.

Упровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти на гуманістичних засадах.

Удосконалення системи виховної роботи.

Утвердження патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України.

Покращення матеріально-технічної бази закладів позашкільної освіти.

Конкурси фахової майстерності для педагогічних працівників ЗПО

З метою підтримки талановитих педагогів закладів позашкільної освіти, сприяння їх самореалізації та стимулювання подальшої творчої педагогічної діяльності щорічно проводиться Всеукраїнський конкурс педагогічної майстерності працівників закладів позашкільної освіти «Джерело творчості» та рукописів навчально-методичної літератури та програм з позашкільної освіти за різними напрямками. Конкурси професійної майстерності – організаційна форма в системі науково-методичної роботи, в основу якої покладено метод професійного змагання. Пропонуємо орієнтовні теми конкурсів професійної майстерності, що можуть бути організовані в ТГ, відділах, управліннях, департаментах освіти, закладах позашкільної освіти:

- найкращий науково-методичний проєкт;
- керівник гуртка року;
- найкращий методичний посібник, збірник із позашкільної освіти;
- брейв-ринг «Інноваційні форми і методи проведення гурткового заняття»;
- конкурс-презентація «Сучасні підходи до розвитку професійної компетентності педагога закладу позашкільної освіти».

Щорічно Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти проводиться обласний конкурс навчально-методичних посібників «Освіта Хмельниччини на шляху реформування».

У 2023 році науково-методична рада ХОІППО затвердила нові положення та умови конкурсу. Вони сприятимуть активізації, оновленню змісту та врахуванню вимог сучасної позашкільної освіти.

Надія ОРЛОВСЬКА,
методист НМЦ виховної роботи,
позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.

до 2025/2026 н.р.

Про викладання у закладах загальної середньої освіти навчального предмета «Захист України»

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти в 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, та інших нормативних документів.

Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65), захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

Зважаючи на це, а також тривалу збройну агресію російської федерації проти України, постала необхідність оновити підходи до формування стійкої української громадянської ідентичності, розвитку громадянських компетентностей, а також виховання учнів як відповідальних громадян України, які обізнані щодо дій, необхідних для гарантування власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу та мають високий рівень оборонної свідомості. Для цього було внесені зміни в законодавство України щодо початкової загальної середньої освіти.

Ці зміни передбачають перехід від допризовної підготовки юнаків до початкової загальної середньої освіти. Ця підготовка є обов'язковою для

всіх громадян і громадянок та здійснюватиметься за єдиною програмою, забезпечуючи дотримання рівних прав і можливостей учнів та учениць під час вивчення навчального предмета «Захист України».

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» початкова загальної середньої освіти громадян України здійснюється з метою формування у громадян первинних загальної середньої освіти знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Початкова загальної середньої освіти підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

Під час організації та проведення початкової підготовки забороняється будь-яка дискримінація, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав здобувачів освіти залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, стану здоров'я чи наявності інвалідності.

Заходи, спрямовані на військово-патріотичне виховання, організують та проводять відповідно до планів заходів з утвердження української національної та громадянської ідентичності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади освіти.

У 2025 році МОН України, аби повною мірою реалізувати завдання

щодо забезпечення якісної початкової загальної середньої освіти та формування стійкої громадянської ідентичності, розпочало оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України». Було розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, запропоновано новий підхід до викладання зазначеного предмета та виділено кошти на формування відповідного навчального простору.

Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 № 1/6787-24). Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Викладання за цієї програмою реалізується в рамках інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України»».

Згідно з наказом МОН України від 20.06.2025 № 890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня» в 2025/2026 н.р. на вивчення предмета «Захист України» в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти типовим навчальним планом на рівні стандарту передбачено 2 години на тиждень.

Зважаючи на стислі терміни, у які відбувалася розробка та затвердження нової модельної навчальної програми, навчально-методичне забезпечення в рамках Освітнього проєкту перебуває на стадії розробки. Для зручності роботи педагогічних працівників додатково листами МОН України будуть надані методичні та навчальні матеріали.

Про викладання у закладах загальної середньої освіти навчального предмета «Захист України»

Суттєвою загальною рисою модельних навчальних програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їх вивчення), учительство здійснює самостійно.

Метою навчального предмета «Захист України» є формування національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувачів та здобувачок профільної середньої освіти, здатності виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів та готовності до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України.

Окреслено такі комплексні освітні та виховні завдання: ознайомлення здобувачів і здобувачок освіти з основними принципами громадянської активності та оборонної свідомості як складової стратегії захисту національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України; розвиток умінь здобувачів і здобувачок освіти, спрямованих на готовність до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України; розвиток командної взаємодії, лідерства та самозарядності здобувачів і здобувачок освіти в природному, соціальному, техногенному та віртуальному середовищах в умовах негативних зовнішніх впливів; формування вміння, прогнозування наслідків своїх дій для безпеки, здоров'я, і добробуту в умовах невідомості; розвиток умінь відстоювання власної української національної та громадянської ідентичності, інтересів українського суспільства, протидіючі проявам тиску, неповаги і приниження; формування схильності до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм;

навчання надання необхідної домедичної допомоги собі та/або іншим особам; формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я, відстежувати власний поступ; навчання діяти ефективно (самостійно та в групі) для досягнення успіху при відстоюванні власної української національної та громадянської ідентичності; формування у здобувачів і здобувачок освіти підприємливості та етичної поведінки на основі суспільно-державних (національних) цінностей України для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та українського суспільства; розвиток вміння планувати різні варіанти освітньо-професійного шляху на основі балансу власних ресурсів і цінностей, інформації щодо ринку праці, аналізуючи наслідки своїх рішень, зокрема в системі Сил оборони України та на підприємствах оборонної галузі.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинне здійснюватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Зокрема, через знайомство учнів та учениць з історіями захисників і захисниць України, що реалізують свій оборонний талант у різних підрозділах сил оборони, а також аналіз військових операцій та ходу сучасної війни, що веде російська федерація проти України.

Ураховуючи зазначене, вимоги модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» та Освітнього проекту, необхідність створення навчального простору, забезпеченого, зокрема, необхідним обладнанням, та сучасний запит учнів та учениць на практичні навички, вивчення предмета «Захист України» має здійснюватися на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» у закладах освіти (далі – Осередок).

Під час організації навчального процесу варто зосередити увагу саме

на практичному складникові предмета (до 80%), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перечитуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацювання навичок стройової підготовки тощо. Безпосередню організацію та проведення заходів з початкової підготовки покладено на заклади освіти, де створено Осередок.

Керівник закладу освіти відповідальний за організацію та стан початкової підготовки, військово-патріотичного виховання, удосконалення матеріально-технічної бази, створення безпечних умов навчання. Викладання навчального предмета «Захист України» забезпечується педагогічними працівниками, які входять до штату (штатного розпису) закладу освіти, де створено Осередок. Вони є відповідальними за проведення заходів з початкової підготовки здобувачів освіти, облік, зберігання, технічний стан та видачу засобів навчання та обладнання, додержання встановлених правил і запобіжних заходів під час організації освітнього процесу. На посади педагогічних працівників для викладання «Захисту України» залучають осіб, які мають вищу освіту та/або відповідну професійну кваліфікацію, насамперед звільнених з військової служби, ветеранів війни.

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захист України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки і оборони за погодженням з їх керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

З метою підготовки педагогічних працівників, які працюватимуть в Осередку, рекомендуємо пройти таким педагогічним працівникам підвищення кваліфікації в 2025/2026 навчальному році за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2024. №1151.

до 2025/2026 н.р.

Про викладання у закладах загальної середньої освіти навчального предмета «Захист України»

З метою поглибленої підготовки педагогічних працівників, які працюватимуть в Осередку, рекомендуємо пройти таким педагогічним працівникам підвищення кваліфікації в 2025/2026 навчальному році за програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України. Інтегрований курс» за темою «Основи пілотування БПЛА мультіроторного типу із системою FPV», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 06.05.2025 № 686, та програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України. Інтегрований курс» за темою «Основи стрілецької і тактичної підготовки», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 15.05.2025 № 736.

Для стимулювання пізнавальної активності учнівства, його дієвої самостійної діяльності під час уроків рекомендуємо застосовувати тренінгові формати роботи, а також розширювати діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, які максимально наближають навчальний процес до реального життя та забезпечують практичну спрямованість навчання.

Для цього застосовують: вправи і завдання до них, що створюють передумови для співпраці, активної участі учнів у процесі навчання; завдання, що спонукають до діалогу, висловлюванню власних думок, міркувань, позицій, способів розв'язання проблеми; завдання творчого характеру, при розв'язанні яких учні виявляють ініціативу, самостійність, мають право вибору та власної аргументації; завдання, що спонукають до обміну думками, враженнями, включають спеціально сконструйовані ситуації вибору та моделювання життєвих ситуацій.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо кількість уроків, передбачених навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі Осередку в межах 1–2 навчальних днів на місяць.

Відпрацювання практичних навичок у межах вивчення предмета може від-

буватися під час навчання в осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів.

Рекомендуємо організувати навчально-польові збори за умови їх проведення у 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їх проведення визначається закладом освіти, де створено Осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки населення до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до діючих, згідно з законодавством України, релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю або має інші обмеження, що поширюються на відпрацювання практичних навичок, передбачених програмою навчального предмета «Захист України», вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за поданою особистою письмовою заявою батьків (законних представників).

Заклади, що не долучилися до Освітнього проекту та використовують програмами «Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти та «Захист України. Профільний рівень» здійснюють навчання на базі закладів освіти відповідно до навчального плану закладу та можуть проводити заняття: 10 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.); 11 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.) з урахуванням Інструктивно-методичних матеріалів щодо викладання в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 н.р. навчального предмета «Захист України».

З огляду на згадані вище зміни в законодавстві, які забороняють дискримінацію, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, закладам освіти, що не долучилися до Освітнього проекту, під час здійснення початкової загально-

військової підготовки рекомендовано враховувати зазначене під час викладання навчального предмета «Захист України».

Основною організаційною формою вивчення предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти усіх типів є навчально-практичні заняття, які проводить учитель / учителька згідно з календарним плануванням за тематичними планами, складеними відповідно до навчальної програми / модельної навчальної програми.

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активний рух, переміщення та пересування предметів, рекомендовано заохочувати учнівство носити зручний одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Істотного значення набуває рівень підготовки вчительства, яке могло б якісно викладати навчальний предмет із урахуванням оновлених підходів. Педагогічні працівники мають систематично підвищувати свій професійний рівень під час навчання на курсах підвищення кваліфікації, навчально-методичних зборів та самостійно.

Рекомендовано всім педагогічним працівникам пройти підвищення кваліфікації за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом МОН України від 16.08.2024 року № 1151. Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами.

Обов'язковими є інструкції з безпеки для учнівства, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять та запис в графі журналу зміст уроку про проведення інструктажу з початком заняття.

Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо запобігання загибелі та травмування учнівства,

до 2025/2026 н.р.

Про викладання у закладах загальної середньої освіти навчального предмета «Захист України»

встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома учнів та учениць.

Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на вчителів / учительок навчального предмета «Захист України».

Учителям і вчителькам навчального предмета «Захист України» рекомендовано використовувати такі інтернет-ресурси:

Навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів» (EORE) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://eoreplatform.web.app/dashboard/#ВБЕЗПЕЦІ> / [Електронний ресурс].

– Режим доступу:

<https://safe.ed-era.com/>

G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://sprotyvg7.com.ua/>

TCCC / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://tccc.org.ua/>

ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://bezpeka.info/>

Електронна військова бібліотека / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.htm>

Курс тактичної медицини СБУ: протокол TCCC, алгоритми MARCH та PAWS / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=T58mNfJ1Y4c>

Курс “Застосування технологій в умовах війни” створено в межах проекту “Victory Drones” за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/learning/course/course1:Prometheus+UAV101+2022_T2/home (курс закритий для загального доступу, для отримання доступу потрібно писати на пошту muro.verde@dignitas.fund).

Інженер БПЛА. Базовий курс. Цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки / ремонт, а також теорія – основи аеродинаміки, метеорології тощо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://surl.li/soeseb>.

Інженерний курс «Народний FPV». Присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://surl.li/ljgsyg>.

Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн симуляторів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/>.

Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://blogs.icrc.org/ua/>.

Курс «Історія українського громадянського суспільства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course1:eef+EEF-044+Jan2024/about>.

Курс “Єдина Україна: становлення національної ідентичності” [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://surl.li/eiimju>.

Академія стійкості. Онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://resilience.k-s.org.ua/>.

Психологічна допомога під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html.

Курс «Демократія vs Авторитаризм», Майбутні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/cenmgn>.

О.ВАСИЛИШИН,
методист НМЦ виховної роботи,
позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.

фестиваль

Свято книги

На два дні Старокостянтинів перетворився на столицю дитячої книги. На території замку князів Острозьких вирував третій Всеукраїнський фестиваль дитячої книги «Сорока-Білобока».

На свято завітали дитячі письменники з Києва, Харкова, Дніпра, Сум, Рівного, Хмельницького та інших міст України.

На різних локаціях біля середньовічного замку з дітьми та дорослими спілкувались Сашко Дерманський, Олег Гавріш, Дзвінка Матіяш, Іван Андрусак, Світлана Вертола, Олена Скуловатова, Віоліна Ситнік, Юлія Гапека, Ольга Саліпа, Ганна Булакова, Тетяна Безушко-Габ, Анатолій Ненцінський, Віталій Міхалевський, Ніна Шмурікова, Ольга Ткач, Сергій Пантюк, Ольга Суровицька.

Відвідувачі фестивалю мали змогу придбати книжки просто з рук авторів, отримати автограф, та відвідати селфі-сесії. Як діти, так і дорослі слухали казки дядечка Корнія у супроводі ліри, брали участь у творчих майстер-класах від письменників, дивились лялькову виставу «Страшко» від театру «Дивень», читали щойно придбані книжки та фотографувались з їхніми авторами.

«Я відразу погодився, тому що пам'ятаю перший фестиваль. Я настільки був вражений, по-перше, місцем, по-друге, атмосферою. Те, що у наш час дець далеко від столиці люди хочуть робити такі важливі речі — цінно. Тут гарні люди, гарна атмосфера і вдячні читачі. Тому можна сміливо їхати авторам і отримувати велике задоволення», — сказав на фестивалі Сашко Дерманський.

«У наш час подібні заходи є надзвичайно важливими. Нині ми всі розуміємо цінність кожного рядка, написаного рідною мовою. Ми вдячні письменникам, які відвідали цьогорічний фестиваль та подарували нам та нашим дітям такі неоціненні миті справжнього єднання. Вірю, що в наших силах передати майбутнім поколінням українців любов до книги, до слова рідною мовою, а разом з нею — і повагу до свобод людини», — відзначив автор ідеї фестивалю та начальник управління культурної політики і ресурсів Старокостянтинівської міськради Олександр Афанасьєв.

до 2025/2026 н.р.

Діяльність бібліотеки закладу загальної середньої освіти

Відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (від 27.01.1995 № 32/95-ВР України) бібліотека є інформаційним, культурним, освітнім закладом (установою, організацією) або структурним підрозділом, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки. У Законі України «Про освіту» бібліотека є обов'язковим структурним підрозділом закладу освіти, де всі стратегічні напрями освітнього процесу трансформуються у її завдання та діяльність. У розділ VI, статті 53. того ж Закону України учасники освітнього процесу мають право користуватися бібліотекою закладу освіти та отримувати доступ до інформаційних ресурсів і комунікацій, що використовуються в освітньому процесі та науковій діяльності у порядку, встановленому закладом освіти відповідно до спеціальних законів.

У закладі освіти шкільна бібліотека виконує інформаційну, навчальну та методичну функції. Діяльність бібліотеки спрямована на розвиток інформаційної культури учнів. Шкільний бібліотекар виконує функцію консультування з пошуку інформації для педагогічних працівників і учнів. Простір бібліотеки максимально зручний для використання проектної роботи, проведення інтегрованих уроків, інформаційно-просвітницьких заходів, неформального спілкування тощо («Рекомендація до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Абетка для директора. – 2-ге видання. – Київ, 2021»).

Робота бібліотечних працівників закладів загальної середньої освіти організовується у відповідності до вимог нормативно-правових документів, які регламентують діяльність шкільної бібліотеки.

Робота шкільних бібліотекарів будується з урахуванням фінансових можливостей, особливостей шкільної програми, навчальних методик, що існують у конкретній школі, і здійснюється у рамках державної правової та фінансової систем.

Нова українська школа працює на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму (Концепція «Нова українська школа»).

Особистісно орієнтовна модель освіти, відповідно до концепції НУШ, зорієнтована на формування у школярів компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема – уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно і письмово, інформаційно-цифрова компетентність, інформаційна та медіаграмотність, розуміння етики роботи з інформацією, що має стати пріоритетом у діяльності шкільних бібліотек.

Основними об'єктами інформаційних правовідносин у сфері бібліотечної справи є інформація, документ (бібліотечно-інформаційний ресурс) та бібліотечний фонд. Базовим об'єктом інформаційних правовідносин у зазначеній сфері є бібліотечна інформація. У ст. 1 Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу» є визначення для даного нормативного акту – «бібліотечна справа», характерні риси якого виділяють публічний характер і масове обслуговування користувачів. Під інформацією розуміються відомості, сприймані людиною і (або) спеціальними пристроями як відображення фактів матеріального або духовного світу в процесі комунікації (згідно з ДСТУ ISO 5127:2007 Інформація і документація. Словник термінів (ISO 5127:2001, IDT)).

Бібліотека є новою формою освоєння інформаційного простору фізичною особою чи соціумом, вона забезпечує комунікацію між документом та споживачем, що становить її сутнісну функцію.

Враховуючи зазначене, рекомендуємо шкільним бібліотекам оптимізувати якісне забезпечення бібліотечно-інформаційного обслуговування учасників освітнього процесу та надання допомоги педагогам у всебічному розвитку особистості. Бібліографічне інформування є провідним напрямом бібліографічної роботи шкільної бібліотеки, спрямованої на систематичне забезпечення бібліографічною інформацією відповідно до постійних запитів в очному або онлайн-форматі (Г. Аналітико-синтетичне опрацювання інформації. Д. Обслуговування користувачів. Професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 № 17). Така послуга призначена для постійного ознайомлення читачів з виходом із друку нових видань, з новинками, які надійшли до бібліотеки, а також з літературою, що охоплює широке коло питань для учнів і вчителів.

Інформаційне обслуговування у бібліотечній справі розуміється як діяльність із задоволення інформаційних

потреб користувачів у вигляді надання інформаційних послуг, як феномен культури та комунікації, як механізм доступу користувачів до інформації та поширення знань.

Зміст інформування визначається специфікою освітнього процесу школи, навчальними планами і програмами, головними завданнями, що стоять перед закладом освіти у поточному році, інтересами вчителів, учнів та батьків.

Основними напрямками бібліографічної діяльності шкільної бібліотеки є:

1) створення ДБА (довідково-бібліографічного апарату);

2) підготовка бібліографічних посібників безпосередньо в бібліотеці;

3) організація бібліографічного обслуговування, що включає такі процеси:

- довідково-бібліографічне обслуговування (виконання разових читацьких запитів та видача різноманітних довідок);

- бібліографічне інформування (систематична робота, спрямована на задоволення поточних і постійних запитів читачів);

- рекомендаційно-бібліографічне обслуговування (активне використання бібліотекою рекомендаційних посібників);

- пропаганда бібліотечно-бібліографічних знань.

Характер бібліографічного обслуговування педагогів та учнів, його зміст, масштаби зумовлюються завданнями, що їх має вирішувати бібліотека протягом поточного року, і конкретизуються відповідно до особливостей кожної школи.

Особливу увагу бібліотекарів потрібно зосередити на особливостях інформаційно-ресурсної підтримки процесу реформування базової школи, зокрема навчання учнів за новим Державним стандартом базової середньої освіти за реформою «Нова українська школа» (Постанова КМ України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»). Останнє потребує від бібліотекарів зосередження уваги на таких питаннях, як опрацювання навчальних програм, які будуть використовуватися педагогами закладу, визначення потреб щодо забезпечення програмовими творами, а на їх основі створення електронного контенту програмових і додаткових творів, підручників, а також методичних матеріалів із офіційних джерел.

Діяльність бібліотеки закладу загальної середньої освіти

Створення бібліотечного фонду (структуровано-інформаційний ресурс: довідково-бібліографічний, довідково-пошуковий, навігаційно-пошуковий апарат бібліотеки та електронна бібліотека) відбувається не хаотично, а здійснюється відповідно до профілю комплектування. Організація бібліотечного фонду, створення та функціонування довідково-бібліографічного (довідково-пошукового, навігаційно-пошукового) апарату бібліотеки підпорядковується правилам, встановленим методикою каталогізації (А. Комплектування бібліотечного фонду. Професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 № 17). У бібліотечному фонді, у довідково-пошуковому апараті бібліотечна інформація (бібліотечно-інформаційні ресурси) групуються щодо індексів бібліотечних класифікаційних систем Універсальної десятикової класифікації (УДК).

Для того, щоб документовані ресурси у фонді та довідково-пошуковому апараті бібліотеки представляли систему, на етапі надходження документа до бібліотеки здійснюється процес систематизації, який проявляється у створенні пошукового образу документа, що відображає з достатньою повнотою та точністю змістовні, формальні ознаки у вигляді класифікаційних індексів, шляхом співвіднесення вищезгаданих характеристик документів з індексами основних та допоміжних таблиць бібліотечних класифікаційних систем (Б. Організація бібліотечного фонду. Професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 №17).

Традиційна місія бібліотек закладів освіти – розширення читацького середовища та виховання активного і компетентного читача як національно свідомої, духовно багатой особистості, не втрачає значимості, а набуває нових відтінків, змісту і форм у складні періоди життя нашої країни. Сьогодні нова роль бібліотек полягає у створенні сучасних освітніх просторів, які базуються на принципах відкритості, інклюзивності, партнерства, розвитку та клієнтоорієнтованості. Такі бібліотеки з проактивними бібліотекарями відповідають потребам сучасного вихованця та допомагають у формуванні здорової та свідомої нації. Шкільні бібліотеки відіграють ключову роль у розвитку національної свідомості дітей та підлітків, і важливо, щоб вони відповідали вимогам сучасності та потребам своїх користувачів (Е. Соціокультурна робота. Професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 № 17).

Із прийняттям в Україні основоположних документів, зокрема: Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова — успішна держава»», «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року»; «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року» та за сприяння Уповноваженого із захисту державної мови було ініційовано організацію на базі бібліотечних установ курсів та розмовних клубів з вивчення української мови (у тому числі дистанційних та онлайн-курсів) для різних категорій осіб.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо запровадження та функціонування розмовних клубів з української мови на базі бібліотечних закладів» (наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 02 серпня 2024 року №536 <https://surl.li/iqgdkn>) запровадження розмовних клубів з української мови на базі бібліотек обумовлено важливістю підтримки та популяризації української мови як елементу національної ідентичності, розвитку й покращення розмовних навичок, зміцнення культурної єдності та громадянської ідентичності, соціальної згуртованості, в тому числі подолання мовного бар'єру для людей, що відносяться до різних мовних груп.

Організаційні та управлінські аспекти діяльності розмовних клубів включають кілька ключових елементів. Передусім рекомендується розробити регламентуючу документацію, що визначає правила та процедури функціонування розмовного клубу: це може бути положення або регламент про розмовний клуб, що включатиме мету діяльності, права та обов'язки учасників, порядок зборів та внутрішнього управління. При цьому діяльність розмовних клубів не має регламентуватися надмірно.

Рекомендовано розробити план роботи розмовного клубу, що може містити розклад зустрічей, теми занять та інші активності на певний період. Планування може включати у себе вибір тем для обговорення, визначення форм та методів роботи, а також організацію спеціалізованих заходів. Варто визначити тривалість, періодичність та формат проведення занять – очний, а за наявності технічної можливості – дистанційний або змішаний, що може підвищити

продуктивність зустрічей, участь в яких зможуть брати більша кількість учасників з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Успішному досягненню цілей роботи розмовних клубів сприятиме активне та систематичне інформування цільових аудиторій через локальні засоби масової інформації, власні вебсайти й сторінки бібліотек щодо можливостей і переваг, які надає регулярне відвідування розмовних клубів, умов і графіка роботи, подієвих активностей тощо. Також важливою складовою є моніторинг та оцінювання ефективності роботи розмовного клубу. Це передбачає систематичний збір і аналіз відгуків учасників розмовного клубу, стимулювання активної міжособистісної комунікації з учителями-словесниками, оцінку досягнень в навчанні мови, виявлення слабких місць у роботі та внесення необхідних коректив для удосконалення ефективності роботи розмовних клубів та, відповідно, підвищення якості бібліотечних послуг в цілому.

Кожен розмовний клуб має обирати напрями діяльності відповідно до інтересів його учасників. Рекомендовані такі напрями діяльності розмовних клубів:

- вивчення української культури та історії через використання кращих зразків української класичної і сучасної художньої літератури та соціальних медіа;
- вивчення різноманіття та особливостей оригінальних говірок та діалектів різних регіонів України;
- розвиток навичок усного та писемного мовлення.

Форми роботи розмовних клубів з української мови можуть бути спрямовані на активне використання мови у повсякденному спілкуванні. Пропонуються такі форми роботи розмовних клубів:

- тематичні зустрічі або групові дискусії – обговорення конкретних тем або проблем з використанням мови. Наприклад, клуби з обговорення літературних творів, героїв та подій;
- культурний обмін – зустрічі з носіями мови чи представниками інших культур для сприяння культурному розмаїттю та поглибленню розуміння мови через контекст культурних взаємодій;
- мовні ігри та вправи – використання інтерактивних та рольових ігор або інших креативних активностей для удосконалення мовних навичок у співробітництві з іншими учасниками;
- проєктна діяльність – спільне створення мовних матеріалів, наприклад, блогів, відео- або аудіоматеріалів, що підвищують зацікавленість, взаємодію учасників та медіаграмотність;

до 2025/2026 н.р.

Діяльність бібліотеки закладу загальної середньої освіти

- екскурсії та подорожі до місць історичного або культурного значення з можливістю вивчення та обговорення мовних аспектів, спілкування з місцевими жителями;

- проведення мовознавчих квестів, літературних воркшопів, конкурсів та вікторин, колективних голосових читань творів українських авторів та їх обговорення;

- проведення тематичних заходів, присвячених визначним постатям, датам, подіям вітчизняної історії та культури тощо;

- створення онлайн-спільнот у популярних соціальних мережах.

Ці формати дозволять адаптувати роботу розмовних клубів до сучасних потреб учасників мовних процесів, розвинути та покращити мовні навички, розширити словниковий запас, а також сприятимуть стимулюванню практичного застосування української мови в різних життєвих ситуаціях.

Підбір матеріалів для роботи розмовного клубу є ключовим аспектом його успішної діяльності. Основними джерелами матеріалів можуть бути: навчальна та методична література, яку фахівці пропонують для удосконалення різних рівнів підготовки слухачів; твори українських письменників, вірші, тексти пісень, аудіо- та відеоматеріали з української культури, історії, сучасних подій тощо. Матеріали мають бути доступні для різних вікових категорій. Крім того, використання різноманітних форматів матеріалів, таких як тексти, відео- та аудіозаписи, зображення, інтерактивні онлайн-матеріали, спеціальні комп'ютерні програми, сприятиме залученню учасників до активної участі в обговореннях та виконанні вправ, що сприятиме поліпшенню їх мовних навичок та розширенню кругозору.

На заняттях мовного гуртка може практикуватися багато видів роботи: знайомство учнів з новинками художньої літератури, зі спогадами про письменників, прослуховування доповідей і рефератів учнів на різні літературні теми, цікаві повідомлення в пресі (місцевій чи регіональній) на літературні та мистецькі теми, обговорення творчих надбань чи спроб самих учасників гуртка, опрацювання літературознавчої літератури про особливості віршування, написання прози різних жанрів, про культуру мовлення, складання заміток до газет, підготовка літературної сторінки до масмедіа, випуск стінгазет, шкільних альманахів, перегляд відеофільмів чи вистав тощо.

Співпраця шкільного бібліотекаря з учителями словесниками, класоводами, класними керівниками також важлива у цьому питанні та може проявлятися у проведенні уроків позакласного читання, занять-практикумів із прищеплення школярам навичок роботи з книгою, користування бібліотекою, інформаційними технологіями, організації спеціальних екскурсій, факультативів, гуртків, які б поглиблювали систему бібліотечно-бібліографічних знань учнів, проведенні вікторин, конкурсів, бесід, творчих уроків.

Матеріали, що можуть стати у нагоді при організації літературного гуртка, рекомендуємо використовувати на сайті ІМЗО у розділі «Позашкільна освіта та виховна робота. Гуманітарний напрям» за покликанням <https://surl.li/lfugyv> та розділі «Позашкільна освіта. Навчальні програми. Художньо-естетичний напрям» за покликанням <https://surl.li/yikopa>.

На часі й питання активного використання цифрових технологій, що потребують володіння у подальшому сформованості цифрових компетентностей і педагогів, учнів. Зазначимо, що цифрова компетентність охоплює такі поняття як комп'ютерна, інформаційна та медіаграмотність, комунікація та співпраця, безпека, що включає захист персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпеку. Особливу увагу варто зосередити на медіаграмотності учнів, їх умінні розпізнавати й критично оцінювати інформаційні маніпуляції, особливо з соціальних мереж, володіти навичками перевірки її достовірності через офіційні джерела, засвоєння правил безпеки при користуванні інтернет-мережами. В умовах сьогодення і в подальшій діяльності бібліотекарів, питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності та медіаграмотності учнів має стати одним із пріоритетів.

В закладі освіти реалізується політика академічної доброчесності. Питання дотримання принципів академічної доброчесності розглядаються на засіданнях педагогічної ради, в структурі об'єднань вчителів. Проводиться просвітницька робота з учнями та батьками. В закладі освіти розроблено та реалізується положення про академічну доброчесність або питанням академічної доброчесності присвячено окремі норми положення про внутрішню систему. До розроблення положення про академічну доброчесність залучаються усі учасники освітнього процесу (Абетка для директора. Розділ «Модель якісної школи за вимогою 4.5»). Для активної участі у

процесі формування культури академічної доброчесності у школярів, а також здійснення інформаційної підтримки з питань академічної доброчесності в закладі освіти рекомендуємо ознайомитись з виданням підготовленим в межах проекту Української бібліотечної асоціації «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» <https://surl.cc/gcojow>.

Важливо акцентувати увагу бібліотекарів на реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку, що передбачає системне і цілеспрямоване підвищення кваліфікації, розвиток професійної компетентності, впровадження інновацій та оволодіння сучасними інформаційними технологіями й інформаційно-комунікаційними засобами, щодо створення електронного контенту й обслуговування користувачів як офлайн, так і в онлайн режимі для задоволення їх освітніх потреб. Варто також спонукати бібліотекарів як до самовдосконалення, так і самопрезентації, розвиваючи уміння презентувати результати своєї діяльності назагал – учнівський, педагогічний колектив та батьків, що буде працювати на підвищення ролі бібліотеки в освітньому просторі закладу освіти, а також на творення власного іміджу, як професіонала, та іміджу шкільної бібліотеки.

При плануванні роботи бібліотеки закладу загальної середньої освіти на 2025-2026 н.р. (3. Бібліотечний менеджмент. Професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 № 17) рекомендуємо, у межах своїх компетенцій та можливостей, врахувати такі основні напрями роботи:

1. Інформаційна підтримка освітнього процесу:

- створювати бібліографічні довідники і тематичні списки літератури на допомогу педагогічному та учнівському колективам;

- допомагати учням у пошуку матеріалів для досліджень, рефератів та проектних робіт.

2. Популяризація читання:

- організувати літературні конкурси, вікторини, квест-ігри;

- залучати учнів до участі в книжкових клубах та читальних марафонах;

- запроваджувати сучасні тематичні виставки книжок (очний і онлайн формат).

3. Діджиталізація бібліотеки:

- інтегрувати електронні ресурси, такі як наукові бази даних, електронні підручники, аудіокниги та освітні платформи.

Діяльність бібліотеки закладу загальної середньої освіти

4. Формування культурно-освітнього простору:

- проводити інтерактивні зустрічі з письменниками, поетами та культурними діячами;
- організовувати майстер-класи та творчі заняття для учнів.

5. Особливості співпраці з учнями:

- проведення заходів щодо збереження навчальної та художньої літератури;
- формування культури читання у підростаючого покоління;
- залучати учнівські колективи до волонтерської діяльності у бібліотеці;
- організація учнівського самоврядування у бібліотеці.

6. Врахування сучасних викликів:

- забезпечити доступ до літератури, яка сприяє психологічній підтримці учнів в умовах складних соціальних ситуацій.
- активно використовувати онлайн-платформи для залучення дистанційного доступу до бібліотечних ресурсів бібліотек інших відомств.

Ці питання можуть бути предметом опрацювання як під час засідання методичного формування на початку навчального року, так і впродовж року.

Рекомендуємо при організації своєї діяльності та складання плану роботи на 2025/2026 н.р. бібліотечним працівникам врахувати такі нормативні документи:

- Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 243-р)

- Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова - успішна держава»

<https://surl.li/tjimyq>

- Стратегія розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2023 № 190-р), а також Оперативний план її реалізації

<https://surl.li/mpyuth>

- Наказ МОН від 6 червня 2022 р. №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641»

<https://surl.li/ezpogf>

- Закон України «Про інформацію». поточна редакція — Редакція від 27.07.2023

<https://surl.li/vtrxlo>

- Постанови Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації»

- Наказ МОН від 02.12.2013 № 1686 «Про затвердження Інструкція про порядок комплектування та облік підручників і навчальних посібників у бібліотечних фондах загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації»

- Наказ МОН від 22.08.2017 № 1228 «Про внесення змін до Інструкції про порядок комплектування та облік підручників і навчальних посібників у бібліотечних фондах загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації»

- Наказ МОН від 21.09.2021 № 1001 «Про затвердження Порядку конкурсного відбору підручників (крім електронних) та посібників для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників»

- Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України <https://mcip.gov.ua/news/rekomendatsii-ministerstv-kultury-ta-informatsiynoi-polityky-ukrainy-shchodo-aktualizatsii-bibliotechnykh-fondiv-u-zv-iazku-zi-zbrojnoiu-agresieiu-rosiyskoi-federatsii-proty-ukrainy/>

- Постанова «Про затвердження Порядку списання об'єктів державної

власності» Кабінет Міністрів України від 08 листопада 2007 року № 1314

<https://surl.li/vgnncnn>

- Лист МОН від 19.11.2024 № 1/21639-24 «Про методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в закладах освіти»

<https://surl.li/zcigdz>

- Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» від 23 березня 2016 р. №219-р. поточна редакція — Прийняття від 23.03.2016

<https://surl.li/lupnhd>

- Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге видання, перероб. і доп. — Київ, Державна служба якості освіти, 2021

<https://surl.li/pwaywo>

- Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10.03.2025 № 17 «Професійний стандарт «Бібліотекар»» <https://arts.gov.ua/zatverdzeno-profesijnij-standart-bibliotekar/>

- Постанова Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2024–2025 роках»

<https://surl.li/cc/kulnxu>

**Валентина ФАРВАРЦУК,
методист НМЦ виховної роботи,
позашкільної освіти
та моніторингових досліджень
Хмельницького ОІППО
імені А.Назаренка.**

Рік без Ірини Фаріон: «іду життям неначе мінним полем...»

Текст цей здебільше для тих, хто незадовго до трагічної дати 19 липня 2024 року піддався нечуваній за всю історію Української незалежності ганебній акції знеславлення, компрометації, паплюження і фактично знищення Особистості, яка була послана на нашу грішну землю Небом. Тієї Особистості, житейський Чин та Місію якої нація сповна не збагнула й достойно не поцінувала.

Свідомо роблю цей есеї докладнішим. Адже певний: усі ті критикани й недоброзичливці, хто голосно потакав або мовчазно спостерігав за актом трагедії «Знищити одіозну Фаріон», не тримав у руках, не прочитав жодної книжки, жодної статті, не прослухав у мережах жодної з численних передач, не задумувався над бомбуючими малоросійську свідомість обивателя змістом і суттю того, про що криком кричала перед суцільною німотою душа цієї одержимої ідеєю Української України Особистості.

Як спрацювала акція паплюження

Ця акція, як тепер стає зрозуміло, була заздалегідь режисована і керована із досі неназваного центру творення сталих маніпуляцій та паплюжень українського в Україні та нейтралізації, а то й знищення, знакових постатей національного руху.

Ця акція була свідомо втілена через найбільш ефектні за впливом і масштабні за валом поширення інформації в геометричній формі засоби - формально роздержавленої, але фактично контрольованої владно-олігархічними чинниками доморощеної журналістики, яка й досі працює без давно усталених на Заході правил. Йдеться про вироблені упродовж століть низкою національних і міжнародних журналістських спільнот вільного світу правил, кодексів, норм, заповідей, що загалом складають свята святих журналістики – стандарти.

Ця акція була розрахована на те, що знесилений війною і зневірений у можливостях побудови справедливої України загал уже втратив здатність критично мислити, і легко сприймає на віру гарно упаковану вперемішку напівправду і явну брехню.

Ключовим словом того паплюження було «одіозна». А головною причиною навішування такого ярлика стала фраза «образила військових».

На цю дешеву наживку клюнули... мільйони.

Поправка до фрази черні «Що мені дала Україна»...

Із численних «відеонарізок» публічних виступів Ірини Фаріон, що з добрих намірів небайдужих усе активніше циркулюють, як крилаті вислови, в інформаційному просторі, виділю ось цю цитату:

«Це тільки чернь запитує: “Що мені дала Україна”? Великі завжди питають: “Що я зробив для України?”».

Отож, від цієї фрази спробую, лиш штрихами, окреслити те з огрому, що зробила і що ще хотіла зробити Ірина Фаріон для нашої Матері-Батьківщини.

І це за умов, що:

– не мала захмарних статків (жила скромно у звичайній стандартній львівській двокімнатці);

– не хизувалася високими посадами (працювала у Львівській політехніці за ректорства мільйонера-Бобала з принизливою для статусу такої вченої високої наукової проби зарплатнею);

– не переправляла в офшори на доларові рахунки у чужинські банках крадені народні кошти (здебільше це встигають зробити більшість тих, хто потрапляє в парламент держави).

Рік без Ірини Фаріон: «іду життям неначе мінним полем...»

Помічним орієнтиром у цій завданні стане уречевлений у сотнях книг і статей, десятках авторських теле- та радіопроектів головний набуток моєї посестри за духом і чином – її тексти. Мовлені, друквані, поширені нею в мережах.

Кілька років тому Ірина Дмитрівна звернулася до мене з незвичним проханням: переглянути зібране до свого першого «Бібліографічного показника», що готувала до свого 55-річчя. Зазвичай таке готують із нагоди своїх поважних ювілеїв – 70 чи 80 літ маститі академіки. Вона ж ніби відчувала, що треба з цим поспішити...

Якось ніби несміло попросила мене: коли буде бажання і час, написати до того показника фахову передмову.

Коли переглянув отриманий електронною поштою обсяговий файл, був насправду вражений. Бо на цьому її фоні доробок багатьох із тих академіків виглядає достоту убогим.

Богом дані таланти, серцевина яких – українська мова

На кожній із її друкваних сторінок, у кожній хвилині її ефіру постає, ніби розкладена на полочках, багатозаціфрована тека граней Таланту непересічної Особистості. І на кожну з цих граней нанизані чистими й світлими намистинами заголовки численних текстів. Незвичних за формою, але об'єднаних одним змістом. Головна смислова домінанта їх визначає стрижень, серцевину й душу українства – Українську Мову. А за цієї серцевиною – такі глибоко змістові концепти як Нація, Народ, Держава.

Ти ще не знайомий з такими текстами. Але вже виникає бажання віднайти, зануритися в їхній зміст, побачити між рядками образ творця. Осібність їх відчувається вже із заголовків: виболені, вистраждані, переосмислені, одягнені в шати правди, наповнені свіжістю, незвичністю, посилені несподіваними одкровеннями і збагачені відкриттями.

Тут зримо проявляється її житейське кредо, принципова житейська позиція, вірність обраному ремеслу. Це, власне, головне з того, що вигідно вирізняє харизматичну Особистість у будь-якому суспільному середовищі, надто в такому, яке має стосунок до наукового, українознавчого, просвітницького цеху.

Творчий набуток, що «зашкалює» своїм огромом

З-поміж численної когорти української інтелігенції новітньої доби, якій волею долі випало працювати на донедавна на всуціль замінованому супроти цілої нації українознавчому полі, чи й віднайти таку, яка упродовж багатьох років так наступально й послідовно, з такою рішучістю й безкомпромісністю боронила б один із останніх bastionів українства - його мову. І це – Ірина Фаріон.

Не звичайна авторка. Не звичайний і її творчий набуток.

Передусім звертаю увагу на тематичне й жанрове розмаїття текстів.

Умовно я б розділив їх за такими блоками:

1. Монографії, науково-популярні видання, наукові статті, тези таких статей (найзнаковіша - «Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у ХІУ- ХУІІ ст.: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива»).

2. Навчальні посібники та методичні праці (найзнаковіша – книга-бестселер «Мовна норма»; ця книга вже витримала третє, і, переконаний, ще не останнє, видання).

3. Словники (найзнаковіший – «Англiзми і протианглiзми»).

4. Журналістика (тут – сотні текстів бронебійної публіцистики та науково-популярних статей у газетах та журналах).

5. Численні інтерв'ю в друкваних та електронних виданнях.

6. Багаторічний освітній проєкт з промоції української книги «Від книги - до мети» (збирав упродовж років у Львові переповнені актові зали).

7. Телепроєкт «Велич Особистості» на парламентському каналі «Рада».

8. Авторська програма на Ютуб-каналі «Ген Українця».

9. Мовно-політичні плакати, змістова сила яких «сподвигла» численних неприхованих ворогів українського в Україні до бездарної й безславної за результатами судової колотнечі.

Цікаво: чи багато із сучасних наших кандидатів і докторів, доцентів і професорів може похвалитися такою багатогранністю науково-просвітницьких інтересів?

Переконаний, що відповідь не буде ствердною.

Наполегливість, наукова добросердечність авторки як дослідниці й популяризатори не може не дивувати, маючи на оці лиш кількісні показники зробленого. Складніше з оцінкою якісних параметрів.

Як визначити дівість текстів із теми, яка упродовж десятиліть на всіх можливих офіційних рівнях упосліджувалася, заборонялася, фальшувалася, замовчувалася?

Як оцінити міру потреби в таких текстах, до творення яких з огляду на так звану непристигність, недисертателність, неперспективність, долучається не так багато добровольців-одержимців?

Як збагнути силу волі авторки, яка цілком усвідомлено, добровільно взяла на себе ношу, що мала б нести (але ж не несе сповна) низка стало фінансованих із бюджету інституцій, організацій, установ?

В неосяжній проблемі захисту і ствердження української мови як державної, можна виокремити кілька знакових напрямків наукових і просвітницьких інтересів авторки:

– сучасний стан «душі нації», як образно висловився про нашу мову великий українець Іван Огієнко;

– історичний контекст феномену незнищенності української мови, її космічної нездатності бути забороненою, упослідженою, маргінальною, перейменованою;

– видатні постаті української історії – обереги мови, творці нації.

Коротко про головне в цих напрямках.

Мова – стан її душі

Що головне в текстах цієї теми?

– статус і стан державної мови в поки що неукраїнській Україні;

– убогість думки, обмеженість інтелекту, засміченість чужими мовними покручами лексик багатьох високопосадовців;

– низька внутрішня культуру обтяженого владними посадами мовця;

– загрозлива суржикизація суспільства загалом;

– явний і прихований спротив високопосадових чиновників у центрі й на місцях ствердженню української мови як державної в усіх сферах суспільного буття нації.

Рік без Ірини Фаріон: «іду життям неначе мінним полем...»

Неупереджено прочитати ці тексти рекомендував би найперше численним політичним опонентам і самої Ірини Дмитрівни, і всього українського в Україні, які нагадують хрестоматійних начальників-невігласів радянської епохи з їх некультурними фразами на кшталт «я це не читав, але категорично засуджую».

Цікаво, що більшість прикладів із своїх книг авторка просто «списала з природи», слухаючи оте жахливо убоге мовлення українських високопосадовців. Їй це боліло і вона не втомлювалася, та й ніколи не боялася, нагадувати про це.

З особливою наступальністю вона це робила, перебуваючи упродовж останніх років у розбурханому пристрастими велику вищого українського політикуму, який, як з'ясувалося, у значній своїй частині був, та й тепер залишається, в основі своїй, духовно обмеженим і національно здеградованим.

Мова як стрижень української історії

Серцевиною своїх сучасних досліджень авторка взяла тему, яка упродовж тривалих у часі підросійського, підрадянського і пострадянського періодів існування України була не актуальною, не витребуваною ні владою, ні керманічами від науки, більше того, – не науковою.

Йдеться про витоки нашої мови.

Йдеться також і про феномен існування державної мови у бездержавних умовах, про мовну свідомість провідних урядових та духовно-освітніх середовищ як чинник розквіту чи загасання мови народу, іменем якого названа держава.

За тоталітарного режиму домінувала затверджена в Москві ідеологічна схема, за якою українська освіта, наука, культура нібито завжди розвивалися лише в тісному взаємозв'язку з російською, до того ж, постійно вважалися другорядними, принагідними, позбавленими самостійних ознак.

Ця схема у 30-х роках минулого століття набула образної метафори у вигляді стовбура-дерева з трьома його відгалуженнями, що символізували єдність і взаємозалежність трьох слов'янських народів – російського, українського, білоруського.

За такою образною теорією, серцевиною цього дерева – його стовбур, коріння якого сягало часів Київської Русі, беззаперечно присвоювала Росія. А два його відгалуження, що проросли за цієї схемою, лише після XIV століття, віддавалися Україні й Білорусі. Все що не «вписувалося» в таку ідеологічну схему, ще донедавна вважалося антинауковим, а, отже, шкідливим.

Ірина Фаріон відважилася рішуче заперечити цю багаторічну ідеологічну похову, до того ж не на рівні політичних дискусій, а на рівні науки.

Вона уперто торувала ніким досі не прокладений шлях і змогла полатати стару російсько-радянську концепцію вивчення мови, як абстрактне дослідження букв, префіксів, закінчень. Її спроба вивчити феномен мови крізь призму духовного буття народу «у контексті формування нової українськомовно-етнічної єдності» виявилася успішно. Так з'явилася в світ майже 700-сторінкова монографія «Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV-XVII ст.: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива».

Успішною виявилася і спроба реабілітувати та ствердити арештований тоталітарним режимом і відправлений на багато десятиліть у концентраційні спецфондівські запасники термін «староукраїнська мова». Він у цій праці вживається

не лише як синонім, а скорше як запізніла, але справедлива заміна, нав'язана прихильниками «спільної коліски» терміну «руська мова».

Стрижневою в дослідженні є обґрунтування тези про силу й місію мови творити націю і державу. У загальних рисах цю тезу окреслив Іван Огієнко: «І поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорозиться поміж дужчим народом...».

Своїм попередникам – справжнім оберегам душі нації – мови авторка присвячує і розлогі монографії, і майстерно написані есеї. З монографій варто виділити: «Отець Маркіян Шашкевич – український мовотворець» (2007) та «Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя)» (2017).

Найзриміше, найвідчутніше проявляється житейське кредо, принципова житейська позиція, вірність обраному ремеслу Ірини Фаріон у її резонансних просвітніх авторських проєктах.

«Від книги – до мети»

Найшляхетніший, який оживлює тисячолітню традицію українського книготворення, підігриває знекровлений, не без участі влади, інтерес до читання, – просвітній проєкт «Від книги – до мети». Тут Ірина Фаріон виступає як автор ідеї, організатор та ведуча проєкту. В цьому проєкті було представлено близько шести десятків знакових постатей сучасного інформаційного простору України з їхніми кращими книжковими набутками.

Йдеться не просто про системні презентації книг знаних в Україні та поза її межами авторів у переповнених львівських залах.

Це спеціально підготовлені в той же день радіо і телепередачі.

Це повні записи з таких презентацій, що стало витребуваним в мережі.

Це щорічні книжкові альбоми про проєкт у дії.

Змістову домінанту їх складають ось такі промовисти заголовки: «Про рух національної свідомости по вертикалі, або Про завершення першого сезону проєкту «Від книги до мети» (2012); «Хто читає, той понад часом» (2013); «Закони вмирають – книги ніколи» (2014); «Книга – розмова крізь віки: діалог з досвідом, монолог з собою» (2016); «Ми є тим, що читаємо» (2018).

«Велич особистости»

Це телепроєкт «Велич особистости» на парламентському каналі «Рада». Від 2013 року – це понад півтори сотні програм.

Фактично це нове прочитання багатьох відомих, маловідомих, а то й зовсім забутих постатей нашої національної історії.

Письменники, учені, просвітники, громадські, політичні діячі, державники. Позбавлені накладеного попередніми режимами ідеологічного глянцу, олюднені й ошляхетнені, з новими яскравими й незаними досі фактами біографій. Їхні величні й трагічні долі перепущені через небайдуже серце ведучої й подані нам для осмислення у конкретиці давно жаданої україноцентричності.

Рік без Ірини Фаріон: «іду життям неначе мінним полем...»

Такі передачі стали свіжим подихом на фоні всуціль зросійщеного і національно кастрованого контенту пресового, радійного і телевізійного простору новочасної України.

Чи не в кожній розповіді про величну постать – низка сюрпризів і несподіванок для телеглядачів. Ось як, наприклад, у передачі про Миколу Гоголя, яку авторка вважає однією з найкращих. А про цю постать сказано так:

«Віддавна органічно не сприймала Гоголя через його москвомовність. Вважала це просто дикуством! Чому українець пише по-чужому? Він хворий чи перевертень? Як з'ясувалося, і перше, і друге. Він став для мене основним мотивом відштовхування від угодовства».

«Ген українців»

З 2019 року невгамовна пані Ірина запускає ще один свій бронебійний авторський серіал - «Ген українців». Від початку грудня того року – щопонеділка на каналі НТВ.

«Геніальні письменники, запеклі військовики, дисиденти та меценати. Люди з різними характерами та долями, але спільною місією — життя заради України!» - таке промоційне мотто цього успішного проєкту, що збирає в мережах сотні тисяч переглядів.

Про чесних і підлих, зрадників і пристосуванців – у автобіографії, як за Франком

Свою першу Автобіографію Ірина вона назвала промовисто: «Іду життям, неначе мінним полем...».

І то, без перебільшення, сила бомби.

Направду, давно не читав в оприлюднених автобіографіях такої оголеної правди про себе і про час. Хіба що в Івана Франка з його незвичними оцінками тогочасного українства та задавнених духовних хвороб так званої еліти народу.

Ірина Дмитрівна чесно і прямо пише про тих, кого зі сльозами на очах і туго зв'язаними снопами теплих споминів згадує із вдячністю усе життя. Також і про тих, хто метеором позначився на якомусь відрізу життєвого шляху, і щось залишив. Про чесних і підлих, зрадників і пристосуванців. Про всіх, вчинки і дії яких формували, випробовували, загартовували, викристалізували характер, впливали на долю.

Переконалий, що високий громадянський, професіональний, патріотичний чин Ірини Фаріон, який проглядається буквально з кожного тексту авторки, мимоволі стверджуватиме в читача не чуття хохла з вихолощеною національною свідомістю, не малороса з принизливим комплексом меншовартості, а Українця. Того українця, хто не лише ніде й ніколи не соромиться і не приховує свого походження, свого коріння, не нехтує рідною мовою, а й стверджує себе, піднімається з колін, щоб випростатися, вийти, нарешті, на давно омріяну дорогу свого достойного розвитку.

Чим відплатили українці за смерть Фаріон?

Рік тому, 19 липня 2024-го, за дві години до смерті Ірини Фаріон після несумісним із життя пострілів злочинця упритул я написав таке:

«У стрічці ФБ переважають молитви за здоров'я... І це, на жаль, наша сумна традиція. Бо всім українським миром, стіною, рішуче мали стати на захист Ірини Дмитрівни тоді, коли вороги України ефектно організували проти цієї чи не одинокої безкомпромісної борчині за українську Україну справжній інформаційний терор. Вони блискавично

втовкмачили загалу через контрольовані канали ЗМІ шиту білими нитками нібито її провину перед нашими воюючими. Так званий "непересічний загал" українців залишив скомпрометовану в гидотний спосіб професорку один на один із корумпованими суддями ще потужної антиукраїнської системи в нібито незалежній Україні».

У нашій суспільності традиційно не люблять людей талановитих, розумних, самодостатніх, принципівих, високоморальних. Тих, хто не вміє мовчати. Таких, що речі називають своїми іменами, що не бояться казати правду у вічі, що відстоюють власну гідність, що мають низку інших людських чеснот.

Щодо інтелігенції – тема окрема. Більшість її, вихованої вже постколоніальною владою, як і у випадку з оберегом української пісні Ігорем Білозіром, тоді прогнозовано промовчала. Звично дбала за свої посади, владні нагороди. Маю на увазі передусім українців-філологів із дипломами наших університетів. Ця збайдужіла й перелякано-слухняна більшість університетської спільноти не спромоглася бодай на публічний протест. Хіба що за малим винятком: члени катедри, де працювала пані Ірина, відважилися подати публічно слово на захист колеги. Але воно залишилося непоміченим.

Не зробила найменшої спроби протесту жодна (!!!) катедра української (!!!) мови по всій Україні. Промовчали літератори, історики, політологи, журналісти. Бодай хваленого за колишній патріотизм Франкового університету у Львові. А саме від них суспільність очікувала прояву бодай наукової, якщо не громадянської, позиції. Вже не кажу про столичні катедри українців...

Проїшов рік. І майже нічого в цій історії не змінилося.

Після ганебного й незаконного звільнення з професорської посади Львівської політехніки Ірини Фаріон не знайшлося в Україні:

ЖОДНОГО (!!!) УНІВЕРСИТЕТУ,
ЖОДНОЇ (!!!) КАТЕДРИ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ,
ЖОДНОГО (!!!) АКАДЕМІЧНОГО ІНСТИТУТУ НАНУ,
керівництво яких вважало би за честь запросити її на роботу.

У такий спосіб можна й треба було виправити кричущу несправедливість долі до неповторної Ученої, Просвітянки, Інтелектуалки, Великої Українки...

Отож, її нагле вбивство є на совісті й нинішньої еліти нації, якою б мала вважатися чоловіча частина національної інтелігенції...

Безстрашну й безкомпромісну захисницю українського в Україні віддали з байдужістю і цинізмом на поталу ворогам українства.

Суд над убивцею так і не завершено, замовники звісно не знайдені – і це вже стало гіркою традицією українського правосуддя новітнього часу.

Швидко зібраний список із 25 тисяч небайдужих українців, хто закликав владу присвоїти Ірині Фаріон Звання Героя України, схоже, так ніхто й не збирається розглядати чи бодай публічно оприлюднити офіційну відповідь на те звернення.

І це теж стає гіркою традицією...

Схоже, час для пізнання Величі Особистості Ірини Фаріон на рівні суспільної свідомості як і достойного пошанування її Чину і Місії таки не прийшов...

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України.

Для майбутніх айтішників

Влітку діти та підлітки можуть долучитися до різноманітних освітніх програм та ініціатив. Серед них – курси програмування та основ дизайну, табори в мальовничих куточках країни з майстер-класами і терапевтичними заняттями. Діти освоюють основи програмування, веб-розробки, веб-дизайну, створення сайтів та програм.

Шановні освітяни, хочемо запропонувати ряд видань із фонду нашої бібліотеки, які можуть захопити дітей під час літніх канікул та за допомогою яких вони удосконалять свої знання з ІТ-технологій.

Вітні Д. **Програмування для дітей. HTML, CSS та JavaScript** / Д. Вітні; ред. О. С. Кандиба. – Харків: Віват, 2019. – 207 с. – (Щось цікаве: засн. 2016 р.).

Майстерний гід із програмування для початківців. Із ним ти створиш власний сайт, прикладну програму та гру, розвієш реальні навички майбутнього програміста. Вчись, слідуєчи крок за кроком докладним інструкціям до шістьох карколомних місій. А потім перевір свої знання й навички, створивши власний проект. Ця книга навчить писати коди трьома найважливішими мовами програмування: HTML, CSS, JavaScript. Комп'ютер здатен виконувати практично будь-які завдання, та спершу хтось має написати для нього відповідну програму. Робити це необхідно певною мовою, яку машина може зрозуміти. А наука кодування присвячена саме тому, як писати програми всіма спеціальними мовами. Вище вже зазначалося, що трьома панівними комп'ютерними мовами є HTML, CSS і JavaScript. Веб-розробники застосовують їх задля створення сайтів, прикладних програм та ігор, якими ти користуєшся щодня.

Дікінз Р. **Scratch. Кодування для майбутніх програмістів** / Р. Дікінз; пер. з англ. Н. Гордієнко; худож. Ш. Нілсен. – Київ: КМ-БУКС, 2019. – 96 с.: іл.

У простий і дотепний спосіб, однак цілком серйозно та професійно, крок за кроком викладаються основи програмування. Чіткі й зрозумілі пояснення супроводжуються ілюстраціями, що дають повне уявлення про те, якого вигляду на кожному кроці створення програми повинен набувати екран і як має виконуватися код. Вивчаючи основи програмування зі Scratch, дитина дізнається про найважливіші концепції програмування (зокрема, про вхідні

дані, параметри, повторювані структури тощо) та способи розробки алгоритмів, а отримані теоретичні знання одразу зможе використовувати для створення власних програм. У книзі міститься чимало корисних порад і рекомендацій щодо способів виявлення та усунення помилок у власноруч створеному коді. Таким чином, дитина не лише зможе ознайомитись із принципами та прийомами програмування, а й здійснити перший крок на шляху до майбутньої професії, в якій можуть знадобитися знання та навички програмування.

Маслова Т. **Хочу стати айтішником** / Т. Маслова; ред. Г. Булгакова. – Харків: Ранок, 2020. – 32 с. – (Хочу стати).

Ця книга буде цікава всім, хто хоче йти в ногу з часом. Щодня ми користуємося комп'ютерами та смартфонами, слухаємо новини про безпілотні автомобілі та суперрозумних роботів. Але хто за всім цим стоїть? Прочитавши енциклопедію "Хочу стати айтішником", діти довідаються про тих, хто пише коди, створює сайти та відеоігри, тестує програми. Школярі дізнаються, як працює інтернет, навіщо потрібні мови програмування та що спільного мають сайт і святковий торт.

Мур-Маллінос Д. **Безпека в Інтернеті** / Дж. Мур-Маллінос; худож. Г. Мазалі. – Харків: Ранок, 2018. – 32 с.: ілюстр. – (Найкращий вибір).

Мур-Маллінос Д. **Не зловживаємо відеоіграми** [Текст] / Дж. Мур-Маллінос; худож. Г. Мазалі. – Харків: Ранок, 2018. – 32 с.: ілюстр. – (Найкращий вибір).

Серія акцентує увагу на специфічних ситуаціях, коли діти мусять приймати рішення. Важливо, щоб рішення було правильним. Саме від цього залежить, наскільки безпечною буде подорож, здоровим спосіб життя, успішним навчання; наскільки добрими будуть взаємини з друзями та які винагороди чекають на нас. Зрештою, від цього залежить позитивна самооцінка.

Програмування для дітей. Створюй відеоігри за допомогою скретч: скретч-проекти від CODER KIDS. Кн. 1 / пер. з англ. О. Ю. Григорович; худож. В. Фігус. – Харків: Ранок, 2020. – 128 с.: ілюстр. – (Програмування для дітей). Програмування для дітей. Створюй анімації за допомогою скретч: скретч-проекти від CODER KIDS. Кн. 2 / пер. з

англ. О. Ю. Григорович; худож. В. Фігус. – Харків: Ранок, 2020. – 128 с.: ілюстр. – (Програмування для дітей).

Хочете навчити дитину програмуванню? Чи бажаєте самі поринути у світ програмного коду? Тоді ці книги для вас. Скретч — доступна, зрозуміла та весела мова програмування. Дотримуючись чітких інструкцій, маленькі читачі будуть створювати відеоігри. Книги дають змогу провчити творчість, навчать знаходити оригінальні та ефективні розв'язання проблем. І насамперед дадуть нагоду насолодитися створенням власних проектів з нуля.

100 фактів про числа, комп'ютери і програмування / Е. Джеймс, Е. Рейнолдс, М. Лейсі; пер. з англ. Г. Лелів; худож.: Ф. Маріані, М. Поло. – Київ: Книголав, 2019. – 128 с.: іл.

У книжці зібрано 100 захопливих фактів про числа, комп'ютери, програмування та про те, як їх використовують та удосконалюють. Уся інформація супроводжується яскравими ілюстраціями. Видання має словничок зі словами, що використовують у книжці, а також покажчик. Із книжки можна буде дізнатись про такі речі: людський мозок має окрему ділянку, яка відповідає за розпізнавання чисел; комп'ютери змішують три кольори у понад 16 мільйонів комбінацій; здебільшого Інтернет проходить під водою та ще багато вражаючих фактів.

Тужиков А. **Коротка історія технологій, або Як зрозуміти свій гаджет** / А. Тужиков; худож. Н. Соїко. – Чернівці: Чорні вівці, 2018. – 112 с.: іл.

Для більшості людей те, що відбувається під корпусом смартфона, – справжній містик "магія". Завдяки цій книзі ви зрозумієте, як працює ця "магія". Штучний інтелект, нейроінтерфейс, біткоїни, "розумний" будинок, Інтернет речей – історія цих ідей розпочалася дуже давно, коли людство вирішило спростити собі життя і навчитися швидко рахувати та зберігати багато інформації. У цій книзі ми пройдемо цей шлях знову – від азбуки Морзе та радіохвиль до сучасного смартфона у вашій кишені, який має достатньо потужності, щоб спокійно керувати кількома космічними місіями.

Ольга АНТОНЮК,
головний бібліотекар
Хмельницької обласної бібліотеки
для дітей імені Т.Г.Шевченка.